

MORAVSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA OLMOUC

Ústav ekonomie

Srovnání penzijních systémů ve vybraných zemích EU
Comparison of Pension Systems in the Selected EU Countries

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lucie Kratochvílová

Vedoucí práce: Ing. Eva Jílková, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené informační zdroje. Prohlašuji, že odevzdaná tištěná verze diplomové práce se shoduje s elektronickou verzí vloženou do IS/STAG.

V Olomouci dne:.....

Děkuji své vedoucí diplomové práce, Ing. Evě Jílkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady a pomoc při zpracování této práce. Velké poděkování patří také mé rodině a příteli za podporu.

VLOŽIT ZADÁNÍ DP

VLOŽIT ZADÁNÍ DP

Obsah

Úvod.....	8
1 Sociální zabezpečení v sociálním systému společnosti.....	11
1.1 Vymezení sociálního zabezpečení	11
1.2 Charakteristika organizačního uspořádání systému sociálního zabezpečení v České republice.....	12
1.3 Základní faktory sociálního zabezpečení	13
1.3.1 Ekonomické faktory	14
1.3.2 Společensko-politické faktory	14
1.3.3 Demografické faktory.....	15
2 Teoretické vymezení penzijních systémů.....	16
2.1 Klasifikace penzijních systémů dle provozovatele	16
2.2 Klasifikace penzijních systému dle financování	16
2.3 Klasifikace penzijních systémů dle typu penzijního plánu	18
2.4 Klasifikace penzijních systémů podle konstrukce	19
2.5 Klasifikace penzijních systémů podle daňového prostředí	20
3 Důchodový systém v České republice.....	22
3.1 Vývoj penzijního systému.....	22
3.2 Pilířové uspořádání penzijních systémů.....	25
3.2.1 I. pilíř – důchodové pojištění.....	25
3.2.2 II. pilíř.....	30
3.2.3 III. pilíř – penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření	30
4 Penzijní systémy ve vybraných státech Evropské unie	36
4.1 Slovensko	36
4.2 Německo	39
4.3 Rakousko.....	41
4.4 Dánsko.....	44
5 Srovnání penzijních systémů	47
6 Současné trendy penzijních systémů	58
6.1 Melbourne Mercer Pension Global Index	58
6.2 Státní rozpočet.....	59
6.3 Nezaměstnanost.....	62
6.4 Porodnost.....	63

6.5 Naděje dožití	64
6.6 Struktura obyvatelstva.....	66
7 Návrhy a doporučení pro Českou republiku.....	68
Závěr	70
Seznam použité literatury	73
Seznam tabulek	78
Seznam grafů	79
Anotace	80

Úvod

Penzijní systémy napříč celou Evropou je už léta velmi často probíraná problematika, kterou se evropské státy zabývají. Vlády evropských zemí mají před sebou těžký a zároveň velmi důležitý úkol, a to nalézt strategii, která by dlouhodobě nacházela finanční prostředky pro sektor stále stárnoucí populace. V dnešní nejisté době kolísající mezi hospodářskými krizemi a dobami ekonomického vzrůstu je nastolení takových strategií obtížné. V současné době se výdaje v Evropské unii na důchody pohybují okolo 13 % HDP, což je poměrně velká částka poskytnutá z veřejných výdajů. Vlády Evropské unie by měly zajistit udržitelnost důchodových systémů a jejich adekvátní výši. Současně je nutné stanovit přiměřený, odpovídající věk do penze.

Diplomová práce „Srovnání penzijních systémů ve vybraných zemích EU“ má vymezený hlavní cíl, a to posoudit důchodové systémy ve vybraných zemích Evropské unie, vzájemně porovnat tyto systémy, srovnat se zadlužeností České republiky a nastínit návrhy pro zlepšení.

V diplomové práci vycházím z teoretických základů, které jsou obecně akceptované ve zkoumané oblasti a opírají se o literární prameny. Co se týče literárních pramenů, tak větší množství aktuálních pramenů je těžko dosažitelné, jelikož dochází k neustálým změnám v této oblasti, a proto jsem teoretickou část diplomové práce čerpala nejčastěji z nejnovější publikace Sociální politika od Vojtěcha Krebse. Při hledání zdrojů pro diplomovou práci jsem se také obrátila s dotazem na Ministerstvo práce a sociálních věcí prostřednictvím elektronické pošty a mému dotazu bylo vyhověno. Poradili mi zdroje informací a materiály, které doporučují k této problematice vyhledat.

Metodologii, kterou jsem vybrala pro svoji práci, je především deskripce a dále analýza a komparace podle vybraných kritérií. V textu analyzuji především vybrané literární publikace, příslušnou legislativu a webové stránky.

Téma jsem si vybrala pro jeho aktuálnost a také z toho důvodu, že problematika důchodových systémů se týká každého jedince v České republice. Důchodové systémy prochází neustálými změnami. Již při nástupu do prvního stálého zaměstnání se každý člověk rozhoduje, zda si založí vlastní spoření a bude si pravidelně odkládat na penzi. V mladém věku ovšem většina lidí nevidí důvod, proč začínat s odkládáním financí na důchod tak brzy, když tato část života je čeká až za dlouhou dobu. Většina populace se jednou dostane do fáze života, kdy bude odkázána na důchodové dávky, a proto si myslím, že je vhodné být s touto problematikou seznámen.

V první kapitole vymezují charakteristické znaky sociálního zabezpečení, které se zabývá zabezpečením ve stáří a jeho základní faktory, které se dělí na ekonomické, společensko-politické a demografické.

Ve druhé kapitole klasifikují penzijní systémy podle různých kritérií, které jsou zmiňovány v dostupných publikacích. Penzijní systémy vymezují podle provozovatele, financování, typu penzijního plánu, konstrukce a podle daňového prostředí.

Ve třetí kapitole se podrobně věnují důchodovému systému v České republice. Popisují současné uspořádání penzijního systému a také to, jak se český důchodový systém vyvíjel a měnil od roku 1993. Pilířový systém je v současné době postaven na dvou pilířích. První pilíř tvoří důchodové pojištění. Třetí pilíř tvoří penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření. V kapitole je ovšem zmíněný i druhý pilíř, který je již zrušený. Kromě pilířového uspořádání se v kapitole věnují také různým pojmům, které souvisí s penzijním systémem České republiky a to například nároku na starobní důchod, předdůchodu nebo také výši státního příspěvku.

Ve čtvrté kapitole analyzují penzijní systémy ve vybraných státech Evropské unie. Pro srovnání důchodového systému v České republice se státy Evropské unie jsem si vybrala konkrétně Slovensko, Německo, Rakousko a Dánsko. Slovenský důchodový systém jsem zvolila, protože je naší republice ze všech států nejbližší, a to jak z ekonomického hlediska tak také z historického. Rakousko a Německo jsem zvolila, protože jsou to také naše sousední státy a je dobré vědět, jak jsou na tom sousední země v porovnání s naší a Německo také z toho důvodu, že je na něm Česká republika ekonomicky závislá. Dánsko jsem zařadila do výběru z toho důvodu, že je hodnocen jako jeden z nejlepších důchodových systému ve světě.

V páté kapitole srovnávám penzijní systémy vybraných států z předchozí kapitoly s Českou republikou podle různých ukazatelů. Porovnávám mezi sebou jednotlivé důchodové pilíře v každém státě, jaký věk odchodu do důchodu je stanoven ve vybraných státech, jaká je výše průměrného důchodů nebo jaká je délka pracovního života. Kapitola je zaměřena také na srovnání počtů důchodců v jednotlivých krajích v České republice, a jaké výše důchodu dosahují penzisté v jednotlivých krajích v případě pobírání starobního, vdovského, vdoveckého, sirotčího nebo invalidního důchodu, který se dělí na tři stupně.

V šesté kapitole se zaměřuji na ukazatele a současné trendy penzijních systémů, které mají nějaký vliv na důchodové systémy. Ukazují hodnocení podle Melbourne Mercer Pension Global Index. Také ukazují, jak vysoké výdaje ze státního rozpočtu plynou na penzijní dávky a jak vysokou částku zaujímají důchody v celkovém státním dluhu a z celkových sociálních dávek. Dalším ukazatelem, který je zvolen, je nezaměstnanost v České republice, jelikož také

ovlivňuje důchody a jak si Česká republika stojí oproti nezaměstnanosti států v Evropské unii. Je zde zařazena i porodnost ve srovnání s úmrtností a jaká je naděje dožití u mužů a žen a také jaká je střední délka života u obou pohlaví předpokládaná do budoucna. Srovnávám také podíl jednotlivých věkových skupin, aby bylo jasné vidět, jaké procento patří občanům v důchodovém věku, tedy nad 65 let.

V poslední sedmé kapitole dávám návrhy a doporučení pro Českou republiku, které by podle mého pohledu byly vhodné pro naše penzijní systémy a pro zlepšení současné situace penzistů.

1 Sociální zabezpečení v sociálním systému společnosti

V současné situaci dochází k závažné změně životních podmínek, způsobu charakteru práce, pracovních podmínek a ke změně života člověka vůbec. Tyto změny jsou doprovázeny narůstáním sociálních rizik pro jednotlivé občany co do kvantity tak i do kvality a jelikož se člověk v životě dostává do stále nových rizikových situací, stává se více obtížným a také často nemožným, aby jednatel nesl důsledky sociálních rizik. Proto se stále více prosazuje a uskutečňuje jejich společenské odstraňování.

Těmto otázkám je věnována pozornost v každé vyspělé společnosti a proto stát i organizace se snaží takovým situacím předcházet, zmírňovat je a odstraňovat.

Sociální rizika se označují jako sociální události nebo sociální příhody, které jsou právem známé a se kterými právní norma spojuje vznik, změnu a zánik práv a povinností, pomocí nichž se může předejít, zmírnit či překonat tíživou situaci, která je způsobená takovou událostí. Hlavní sociální události jsou: nemoc, úrazy, těhotenství, invalidita, stáří, narození dítěte, smrt rodinného příslušníka, a jiné.¹

1.1 Vymezení sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky, prostředek k uskutečnění jejich úkolů a cílů lze chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, které pomáhají k předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů.

Sociální zabezpečení má v různých zemích mnoho významů, je interpretováno různými způsoby a má různý rozsah, který se liší svým charakterem, formou, cíli, náplní, vymezeným okruhem sociálních událostí. V užším pojetí se sociální zabezpečení omezuje například pouze na důchodové zabezpečení a sociální služby a v širším pojetí lze do sociálního zabezpečení zahrnout:

- a) péče o zdraví
- b) zabezpečení při dočasné neschopnosti pro nemoc a úrazy
- c) zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství
- d) pomoc při výchově dětí v rodině
- e) zabezpečení při invaliditě
- f) zabezpečení ve stáří
- g) zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých

¹ Srov. KREBS, Vojtěch., et al. *Sociální politika*. s. 183

h) zabezpečení v nezaměstnanosti

Sociální zabezpečení lze definovat jako systémy náhradních (mimořádných) zdrojů, které zabezpečují relativní stabilitu, přiměřenou minimální úroveň sociálního zabezpečení a sociální suverenity těmito formami:

- sociálními příjmy – pojištění a krátkodobé a dlouhodobé prosté dávky,
- sociálními službami – informační, poradenské, zprostředkovatelské sítě a navazující služby např. pečovatelská služba, služba pro důchodce aj.,
- sociálními azyly – různé formy azylů především při selhání přirozených zdrojů sociální suverenity a bezpečnosti, např. ústavy pro těžce postižené, opuštěné, dětské domovy a domovy důchodců aj.

Sociální zabezpečení můžeme vnímat jako soubor opatření, které formulují solidaritu s lidmi, kteří čelí nedostatku příjmů nebo se nacházejí v situaci, která vyžaduje mimořádné výdaje. Lze charakterizovat i jako souhrn právních, finančních a organizačních nástrojů a opatření, které mají za cíl kompenzovat nepříznivé finanční a sociální důsledky různých životních okolností a událostí, které ohrožují uznaná sociální práva. V současné době sociální zabezpečení označuje všechny sociální instituce, které poskytují občanům, za určitých podmínek i cizincům, poradenství, ochranu, dávky, služby a azyl k uspokojení sociálních potřeb.

1.2 Charakteristika organizačního uspořádání systému sociálního zabezpečení v České republice

Když se na počátku 90. let v České republice měnil systém sociálního zabezpečení na systém sociální ochrany obyvatelstva, byly zahájeny práce na vytvoření tří na sebe navazujících relativně samostatných systémů – systém sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. Tyto systémy mají tři odlišné aspekty – jakou sociální situaci řeší, jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.

V systému sociálního pojištění se řeší sociální situace, na které se občan může předem připravit nebo pojistit, odložit část dnešní spotřeby na krytí budoucí, nejisté, dlouhodobé nebo krátkodobé situace. V tomto směru jsou dnes provozovány systémy:

- důchodového pojištění (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění) a penzijního připojištění (zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, v platném znění),

- nemocenského pojištění (zákon č. 54/1956 a zákon č. 187/2006).

Systém je financován z pojistného, které platí jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel a také osoby samostatně výdělečně činné, a to podle přesně stanovených podmínek, které jsou upraveny v zákoně č. 589/1992 Sb.² Sociální pojištění je forma, která je nejvíce preferovaná v moderních společnostech s tržní ekonomikou. V našich podmínkách je nejvhodnější formou, když se jedná o sociální událost, která je spojená se ztrátou příjmů z výdělečné činnosti v případech mateřství, ošetřování člena rodiny, nemoci, invalidity, stáří a ztráty živitele. Sociální pojištění je výrazem sociální odpovědnosti občanů k sobě a své rodině.

V systému státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace, které jsou uznány hodné, tedy situace, kdy je účelné rodinu, především rodinu s dětmi, podpořit. Jedná se o situace jako narození dítěte, péče rodičů o dítě, jeho výchovu po celou dobu při přípravě na povolání aj. V současné době je v tomto směru pět základních sociálních dávek, které jsou financovány z daní, tedy ze státního rozpočtu a jsou vypláceny prostřednictvím Úřadů práce.

V posledním systému, kterým je sociální péče, se řeší obtížné sociální situace, které občan není a nebude schopný řešit sám popřípadě s pomocí rodiny. Sociální pomoc se poskytuje v těchto základních formách:

- formou sociálních služeb, které poskytují nestátní neziskové organizace obce a kraje,
- formou sociálně-právní ochrany a dávek sociální pomoci, tyto poskytuje stát prostřednictvím obecních úřadů.

Formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtu obcí.

Tyto základní systémy sociálního zabezpečení jsou v souladu s nejnovějšími trendy vyspělých průmyslových zemí. V řadě zemí jsou dávky spojeny do jednoho systému, který je označován jako sociální pomoc – Social Assistance. Postup v naší zemi je zřejmě přesnější hlavně při stanovení a definování podmínek pro nárok na jednotlivé dávky.

1.3 Základní faktory sociálního zabezpečení

Koncepce sociálního zabezpečení je podmíněna historickým vývojem, národní tradicí a řadou dalších souvisejících faktorů, a proto mají svým způsobem rozhodující vliv a do určité míry předurčují formování soustavy sociálního zabezpečení. Patří sem ekonomické faktory, společensko-politické faktory a demografické faktory.

² Zákon č. 589/1992 Sb., zákon České národní rady o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

1.3.1 Ekonomické faktory

Systém sociálního zabezpečení významně ovlivňuje velikost a dynamika vytvořených zdrojů. Závažné problémy se vyskytují v případě zpomalení nebo poklesu ekonomického růstu, který může mít dopad na oblast nezaměstnanosti, vzrůst chudoby, životních nákladů a jiných negativních sociálních jevů, a to naopak vyvolává potřebu růstu sociálních výdajů. Rychlá dynamika vytvořených zdrojů potom umožňuje zvyšování a úpravu jednotlivých dávek.

Mezi ekonomické faktory se řadí i cenová a mzdová dynamika. Růst cen se promítá nejenom do zvyšování dávek, ale i do růstu nákladů institucí, které zabezpečují celý sociální systém, a to vyvolává další vzestup sociálních výdajů. Jelikož jsou peněžité dávky sociálního zabezpečení odvozovány v zásadě z výdělku, je vývoj v oblasti pracovních příjmů významným faktorem při vývoji nově vyměřovaných dávek sociálního zabezpečení.

Významný dopad má i vývoj nezaměstnanosti, kdy růst vede k deficitům v důchodovém pojištění. Snižují se příjmy a naopak rostou výdaje z důvodu většího počtu předčasných důchodů. V nemocenském pojištění se také snižují příjmy a rostou výdaje, protože řada nezaměstnaných využívá institut ochranné doby a čerpá dávky v nemoci. Dopad má i na státní sociální podporu, kdy v důsledku poklesu peněžních příjmů nezaměstnaných se zvyšuje počet příjemců jednotlivých dávek i jejich výše. Další dopad má na sociální pomoc, kdy dávky v nezaměstnanosti jsou mnohdy nižší než životní minimum a vyplácejí se pouze po určitou dobu, poté jsou nezaměstnaní kryti z tohoto systému. Snaha o snižování nezaměstnanosti a zvyšování zaměstnanosti je klíčové nejen u nás, ale ve všech vyspělých státech.

Sociální zabezpečení je také ovlivňováno například možnostmi zaměstnávání důchodců, sociálně-ekonomickými podmínkami zaměstnávání žen, především s malými dětmi nebo také strukturou zaměstnanosti a jinými ekonomickými faktory.

1.3.2 Společensko-politické faktory

Revoluční situace, programová východiska vládnoucích tříd a stran a také jejich proklamované ideály znamenaly vždy zásahy do soustavy sociálního zabezpečení. Otázky sociálního zabezpečení patří vždy ke klíčovým v programech politických stran a často se stávají základními ve volebním boji, např. důchodová reforma. Jelikož jsou všechna zásadní opatření schvalována ve formě zákonů, není možné prosadit žádné významné změny v sociálním zabezpečení bez potřebné politické podpory.

1.3.3 Demografické faktory

Pro sociální zabezpečení je důležitý především proces stárnutí populace. Složitým problémem je zajišťování obyvatelstva ve stáří a tento problém bude do budoucna stále náročnější. Stárnutí obyvatelstva ovlivňuje prakticky všechny sféry národních ekonomik, ale největší pozornost je věnována vlivu na výši vládních výdajů, kde se jedná především o zajištění nákladů na penzijní zajištění, náklady na sociální služby a zdravotní péči.

Na výdaje sociálního zabezpečení má dopad počet osamělých osob. Vzhledem ke střední délce života mužů a žen převažují zejména ve vyšších skupinách ženy. Soužití starších občanů pomáhá zmírnit důsledky stáří, které se projevují poklesem příjmů tím, že dochází k přerozdělování individuálních příjmů ve prospěch osob s nižšími příjmy, což jsou v tomto případě převážně ženy. S růstem počtu členů domácnosti se také snižuje podíl nákladů na domácnost z příjmů na hlavu. Se smrtí jednoho z manželů tyto výhody týkající se společného soužití zanikají. Dochází ke ztížení sociální situace a to vyvolává potřebu dalších prostředků. Velký vliv má zdravotní stav obyvatelstva, kdy stále roste počet chronických a degenerativních nemocí způsobuje zvýšení invalidity a úmrtnosti osob, a to již v produktivním věku. Zvyšují se i výdaje na zabezpečení pracujících osob, kde roste nemocnost a vysoká úrazovost. Je nutné proto počítat s větším počtem invalidních a pozůstalostních důchodů.³

³ Srov. KREBS, Vojtěch., et al. *c.d.* s. 183-192

2 Teoretické vymezení penzijních systémů

V této kapitole je popsáno, podle jakých kritérií jsou penzijní systémy tříděny. Na tuto problematiku je nahlíženo z různých úhlů pohledu a záleží na dané knize a autorovi a kapitola vymezuje pouze ty, které jsou nejčastěji diskutovány v dostupných publikacích.

2.1 Klasifikace penzijních systémů dle provozovatele

Penzijní systémy jsou ve většině zemí členěny mezi veřejný a soukromý sektor. Veřejným provozovatelem penzijních systémů je nejčastěji stát. Vláda, jako vykonavatel výkonné moci, zodpovídá za výběr příspěvků a za výplatu důchodů. Má dvě formy garantované penze, a to paušální penzi a penzi, která je spjatá s výdělkem. Paušální penze znamená, že všichni jedinci mají nárok na důchodové dávky ve stejné výši a nebere se ohled na jejich úroveň výdělků v době, kdy byli ekonomicky aktivní. Penze spjatá s výdělkem je opakem paušální penze. Dávka závisí na výši výdělků v době ekonomické aktivity všech účastníků důchodového systému.

Penzijní systémy spravovány soukromým sektorem, který nese odpovědnost za vybírání příspěvků a za vyplácení dávek, je organizován na dvou úrovních, a to buď na úrovni zaměstnavatelů, nebo jednotlivých účastníků, kteří se individuálně spoří na své stáří.⁴

2.2 Klasifikace penzijních systému dle financování

Toto rozdělení patří mezi nejčastěji popisovanou problematiku v současné literatuře. Otázkám financování je vždy věnována pozornost ve všech zemích světa. Rozlišují se následující možnosti financování:

1. **Ze státního rozpočtu**, kde zdrojem tohoto financování jsou daně z příjmů. V tomto systému je uplatněna nejvyšší sociální solidarita, jelikož daňové zatížení s rostoucími příjmy roste a úroveň důchodu ve srovnání s rostoucím výdělkem klesá. Pracovníci s nadprůměrnými příjmy odvádí do systému více, ale dostávají relativně méně oproti pracovníkovi s nižšími příjmy.
2. **Ze státního rozpočtu, kde zdrojem prostředků jsou příspěvky na sociální důchodové pojištění.** Zde je výše příspěvků určena tak, aby dostatečně pokryly náklady na důchody v určitém období. Cílem takového uspořádání je, aby každý

⁴ Srov. BEZDĚK. Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy)*. s. 12

věděl, na co platí. Znamená to, že výše příspěvkové sazby by měla pružně reagovat na potřeby systému, aby se nevytvářely přebytky ve prospěch neurčitých položek státního rozpočtu. Jedná se o tzv. průhledný systém, který je velmi důležitý z hlediska dosažení kázně v placení příspěvků na sociální pojištění.

3. **Z fondu odděleného od státního rozpočtu, ve kterém se shromažďují příjmy z příspěvků a nevytváří se žádná kapitálová rezerva**, znamená, že se nevytváří žádný kapitál, který by bylo možné investovat a výnosy z investic použít ve prospěch účastníků například na snížení příspěvků, zvýšení dávek nebo na zmírnění podmínek nároku na dávky. Zmíněné financování je klasický případ průběžného financování důchodového pojištění, který se používá ve většině zahraničních systémů, tzv. pay as you go (PAYG). Jde o systém, jehož uspořádání je takové, že lidé výdělečně činní odvádí příspěvky na sociální pojištění a z těchto prostředků jsou hned vypláceny dávky současným důchodcům. Systém se od předcházejícího systému liší tím, že jsou zde vyšší administrativní náklady na provozování samostatného fondu. Pokud jsou příspěvkové sazby správně nastaveny, neměly by vznikat rozdíly mezi příjmy a výdaji fondu dlouhodobějšího rázu. Ovšem případný nedostatek prostředků na výplatu dávek musí být dotován ze státního rozpočtu, protože jde o zákonné nároky, které musí být legislativně i ekonomicky garantovány státem.
4. **Z fondu, ve kterém se při průběžném financování vytváří rezervy na úrovni dlouhodobě investovatelného kapitálu**. Je důležité si uvědomit, že dosažení takové úrovně rezerv je možné pouze v případě, budou-li příjmy trvale převyšovat výdaje, to znamená, když příspěvková sazba bude vyšší, než je nutné pro krytí běžných nákladů na dávky. Její výše musí být ovšem stanovena i s ohledem na plátce příspěvků, zaměstnavatele a pracující. Nepřiměřeně vysoká příspěvková sazba snižuje životní úroveň pracujících a jejich rodin, a také jejich koupěschopnost a konkurenceschopnost podniků, a to zdražením pracovní síly. Je nutné také zvážit makroekonomické podmínky, za kterých je účelné takový fond vytvořit.
5. **Financování na principu čistě fondovém**, systém pojmenovaný jako „capital reserve“, ve kterém si pojištěnci vytvářejí kapitálové rezervy pomocí pojišťovacího systému, které jsou dále použity na financování jejich vlastních důchodů. Příspěvky jsou tedy spořeny, dochází k tvorbě kapitálu. Princip je uplatňovaný ve většině privátních pojišťovacích systémů.

K dané problematice patří i výhody jednotlivých systémů, mezi které můžeme zařadit u průběžného systému především stabilitu systému, nižší náklady na zřízení, možnost uplatnění redistribuce, nižší režie. U průběžného systému jde hlavně o citlivost na demografický vývoj, pozitivní vliv na trh práce i dopady do kapitálových trhů. Kromě výhod se zde zařazují i rizika, jako například u průběžného systému jde o riziko demografické, politické, negativní dopady na trh práce, nadměrné redistribuce, vytlačování veřejných a soukromých investic. U fondového systému je to především problematika zabezpečení nízkopříjmových skupin, kdy jejich nízké příjmy neumožňují „naspořit“ na stáří a přerozdělení důchodu je v takovém systému nemožné, protože jejich nedostatečný důchod by musel doplňovat stát ze svých daňových příjmů. Velké riziko představuje i bezpečnost soukromých penzijních fondů, také integrace starších pracujících, kteří neměli možnost naspořit si dostatečné prostředky. Všechna rizika vedou k ohromným nákladům na eventuální přechod k fondovému systému.

Mezi další problémy, které se uvádějí, jsou také ty, že kapitalizované úspory na celoživotní období budou ovlivněny prakticky mírou inflace i úrokovou mírou, které jsou neodhadnutelné, a tedy reálná hodnota budoucích penzí je nepředvídatelná. Také v soukromém pojištění jsou náklady na provoz větší než na veřejném penzijním zabezpečení.

Obecná doporučení směřují k tomu, aby státy co nejdříve přistoupily k určitému omezení povinných důchodových systémů, které jsou založeny na průběžném financování a více podporovaly spoření na stáří prostřednictvím soukromých důchodových fondů.

2.3 Klasifikace penzijních systémů dle typu penzijního plánu

Při zavádění jednotlivých forem financování důchodu je důležitá otázka, který typ penzijního plánu se zvolí. Rozlišují se následující systémy:

- a) **Dávkově definované systémy** garantují určitou výši penzijních dávek. Tato dávka je odvozena od počtu let, po kterých jedinec odváděl příspěvky do systému nebo od výše příjmů jedince za určité období. Pro dávkově definovaný systém se používá zkratka DB, která je odvozena od anglického slova „defined benefit“. Vzhledem k vývoji demografických veličin, především stárnutí populace, dochází k upozadění daného systému kvůli jeho finanční náročnosti.
- b) **Příspěvkově definované systémy** neposkytují svým účastníkům takovou míru jistoty ohledně výše jejich budoucích penzí oproti předchozímu systému. Stanoví účastníkům výši placených příspěvků do systému, ale negarantují přesnou výši budoucích

vyplacených dávek. Tyto dávky závisí kromě velikosti odvedených příspěvků také na míře výnosů z investování těchto úspor na kapitálovém trhu. Pro penzijní systémy s definovaným příspěvkem se používá zkratka DC, která je odvozená od anglického slova „defined contribution“.

- c) **Hypotetické (nefinančně) příspěvkové definované systémy** jsou založeny na tom, že každý účastník má v rámci systému svůj zdánlivý individuální účet. Na tento účet se připisují odvedené příspěvky účastníka a jejich zhodnocení v čase. Zhodnocení je založeno na tzv. hypotetické míře výnosnosti systému, která je nejčastěji definovaná jako míra růstu základu, ze kterého jsou placeny příspěvky. Úspory na účtech jednotlivců jsou ovšem pouze virtuální, jelikož vybrané peněžní prostředky jsou použity na výplatu současných důchodů a pouze „papírově“ jsou připisovány a současně zhodnocovány na individuálních účtech. Hypotetické příspěvkové definované systémy se označují zkratkou NDC podle anglického slova „notional defined contribution“.

2.4 Klasifikace penzijních systémů podle konstrukce

Existují dva základní typy konstrukce důchodu v základním systému. První je model, který vznikl ve střední Evropě – klasický pojistný systém, který byl zaveden Bismarckem. Druhý model, zavedený podle Beveridge, je model jednotného důchodu, jehož výše je stanovena na úrovni minimální mzdy, životního minima nebo ještě níže. Postupně se vytvářely dalším vývojem v různých zemích i různé kombinace těchto základních teoretických modelů, kdy záleželo na konkrétních historických, ekonomických a sociálních situacích. Nejčastější jsou dva typy, a to pojistný systém s minimální výší a tzv. dvousložkový důchod. Podrobnější vysvětlení zmíněných systémů je následující:

- a) **Bismarckův pojistný systém** znamená, že výše důchodu je přímo závislá na zaplaceném pojistném tak, že je určena určitým procentem z průměrného výdělku, které se určuje za poměrně dlouhé období, může být i celoživotní. Procento se obvykle odvozuje od doby pojištění. Každým rokem se parametry konstrukce upravují podle růstu mezd. Aby v systému nevznikaly rozdíly mezi nově přiznanými důchody a vyplácenými důchody, bývají tyto důchody každým rokem přepočítávány nebo se zvyšuje procentní částka, která odpovídá růstu mezd.
- b) **Beveridgeův /flat-rate/ systém**, zde je výše důchodu pro všechny účastníky stejná. Důchod je určen jednotnou částkou buď pro všechny trvale žijící osoby určitého věku

(př. Nizozemí), nebo je závislá na době pojištění (př. Velká Británie). Výše důchodu se pravidelně upravuje podle růstu cen. Záleží na dosažení určitého kritéria nebo každoročně k určitému dni. Díky tomuto nevznikají v daném systému rozdíly mezi důchody z různých období. V zemích, ve kterých je uplatňován Beveridgeův systém, dochází k rozlišení příjmů občanů v důchodovém věku díky jejich účasti v některých tradičních a rozvinutých připojišťovacích systémech, které jsou velmi často organizovány zaměstnavatelem.

- c) **Dvousložková konstrukce**, jak už samotný název napovídá, tak jde o kombinaci zmíněných předchozích systémů. Výše důchodu je rozdělena na dvě složky, první složka je pevná částka důchodu a druhá složka je procentuální výše, která bývá pravidelně valorizována podle úrovně životních nákladů nebo podle vývoje mezd. Podle konkrétní sociální nebo ekonomické situace v dané zemi je možné s jakoukoliv složkou manipulovat.
- d) **Pojistný systém se stanoveným minimem** byl vyvinut z Bismarckova systému. Systém přiznává minimální důchod při získání stanovené doby pojištění a neohlíží se na výši zaplaceného pojistného. Umožňuje zvyšování vyplácených důchodů na základě procentní sazby a současně se musí dodržet zvýšení o určenou minimální částku.

Důchodový systém, který byl u nás zaveden v roce 1957, se nejvíce přibližoval typu pojistného systému se stanoveným minimem, i když prošel několika dalšími úpravami. Tento přístup, který byl v našich zemích tradiční, se zásadně změnil po úpravách v roce 1993. Zavedla se dvousložková konstrukce, kde byla valorizována pevná složka mnohem rychleji, což vedlo ke zmírnění rozlišování důchodu v povinném průběžném pojištění. Podle představ o úloze jednotlivých pilířů v důchodovém systému se systém spíše blížil k Beveridgeovu systému státního sociálního zabezpečení. Úpravy důchodového systému od roku 1998 směřují opět v Bismarckovu pojetí.⁵

2.5 Klasifikace penzijních systémů podle daňového prostředí

V daňovém prostředí lze vyzorovat velké rozdíly mezi jednotlivými státy. Tato variabilita je na základě rozdílné daňové legislativy. Můžeme se ovšem setkat se dvěma základními přístupy:

⁵ Srov. KREBS, Vojtěch., et al. *c.d.* s. 204-209

- a) **EET** systém je používán pro zdanění penzijních systémů v zemích, kde jsou od daně osvobozeny příspěvky odváděné do systému a také investiční výnosy z vložených prostředků. Systému EET podléhá až vyplácená penze. Příspěvky, které jsou odváděné do penzijních systémů, jsou daňově odečitatelnou položkou. Výnosy z investiční činnosti, které se provádějí v rámci zhodnocování penzijních příspěvků, nepodléhají dani v okamžiku, kdy jsou připsány na účet patřící účastníkovi systému. Až vyplácená penze podléhá dani z příjmů.
- b) **TEE** systém, jako druhá varianta dělení daňového prostředí, která se používá pro zdanění penzijních systémů. Příspěvky placené do penzijních systémů jsou odváděny ze mzdy po zdanění a nejsou daňově odečitatelnou položkou. Mezi položky, které nepodléhají dani z příjmů, a jsou vypláceny v čisté výši, patří investiční výnosy a vyplácené penze.⁶

⁶ Srov. BEZDĚK. Vladimír. *c.d.* s. 15

3 Důchodový systém v České republice

Ve třetí kapitole je popsán na důchodový systém v České republice, kterému je věnována i praktická část diplomové práce. Krátce jsou popsány základní informace, které se týkají vývoje a změn v období před reformou v letech 1993 až 2010.

3.1 Vývoj penzijního systému

Současně se vznikem samostatné České republiky 1. 1. 1993 nabyt účinnosti zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti, který měl zdůraznit pojistný charakter nově budovaného systému. Zároveň definoval pojistné jako cenu za zvýšené sociální jistoty, která náležela pouze tomu účastníkovi, který platil odpovídající pojistné. Se všemi změnami se zároveň změnil způsob financování penzí a financování starobních důchodů nebylo odděleno od státního rozpočtu. V této době byla sazba pojistného stanovena na 27,2 %. V roce 1994 se Česká republika zařadila jako první mezi země, které zavedly institut penzijního připojištění. Zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem zavedl tzv. třetí pilířový důchodový systém. Zpočátku se zdálo, že je systém úspěšný, později se ale projevila stagnace z důvodu, že průměrné příspěvky byly velmi nízké a účastníci neprojevovali snahu je zvyšovat.

Velkým zlomem pro český důchodový systém se stal zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, jelikož na základě tohoto zákona se zavedl dvousložkový systém konstrukce důchodů. Skládá se z první části, což je základní výměra, která je stanovena pevnou částkou, která je stejná pro všechny druhy důchodů a nezáleží na délce doby odvodu a výši finančních prostředků odvedených do systému důchodového pojištění. Druhá část ze dvousložkového systému konstrukce důchodů je procentní výměra, která odráží výši výdělků. I když v 90. letech docházelo k různým názorům o vytvoření vlastního účtu důchodového pojištění, tak pojistné na důchodové pojištění dodnes zůstává součástí státního rozpočtu.

V roce 1996 se v důsledku ekonomické krize snížila sazba pojistného na důchodové pojištění na 26 % a penzijní systém se dostal do deficitu. Na základě novelizace zákona č. 289/1997 Sb., došlo ke zpřísnění podmínek a stanovila se hranice, že růst průměrného starobního důchodu musí odpovídat pouze 70 % nárůstu cen.

Po nástupu sociálně demokratické vlády došlo opět k navýšení sazby pojistného na důchodové pojištění a zpřísnily se podmínky pro předčasný odchod do důchodu. V roce 2002

se začaly objevovat první zmínky o možnosti zásadní reformy penzijního systému.⁷ V roce 2004 se provedly propočty parametrických a systémových úprav českého penzijního systému. Předpokládalo se zavedení systému NDC v rámci prvního pilíře.⁸ Nakonec nedošlo k realizaci, ale vláda na základě reakcí na změny systému, provedla změny zákonem č. 425/2003 Sb., kde byla prodloužena hranice pro odchod do důchodu i po roce 2007. Novelizací zákona č. 155/1995 Sb., se zredukovala procentní výměra předčasné starobní penze a byl zvýhodněn odchod do penze díky vyššímu započtení procenta z výpočtového základu. Zákonem č. 264/2002 Sb., se upravil princip nejméně 100% nárůstu cen a nejméně 1/3 růstu reálné mzdy. Novelizací zákona č. 170/1999 Sb., se zvýšil státní příspěvek za určitých podmínek, možnosti odpočtu pro zaměstnance a zaměstnavatele a další.

V letech 2002 až 2004 se ve vládě diskutovalo o důchodové reformě a zvyšování odchodu do důchodu ve věku 65 let. První etapou důchodové reformy bylo zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu pro muže na 65 let a pro ženy od 62 do 65 let podle počtu dětí. Tyto změny vstoupily v platnost 1. ledna 2009. V roce 2010 prezentovala vláda vznik druhého pilíře jako jediné možné řešení penzijního systému. V září roku 2011 vstoupilo v platnost zrušení hranice pro výpočet důchodů, v jehož důsledku se musely zajistit dostatečné prostředky pro výplatu vyšších dřívějších i nových důchodů. Ještě před vznikem druhého pilíře začala platit tzv. Malá důchodová reforma a to 1. ledna 2012. Novela zákona č. 220/2011 Sb., měnila i zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zahrnuje parametrické změny týkající se hranice pro výpočet důchodů, a to ze šestinásobku na čtyřnásobek průměrné mzdy. Další změna spočívala ve výpočtu nově přiznaných důchodů, na jejichž základě byly nově přiznány nižší důchody asi 80 % lidem se středními příjmy. Střední příjmy se pohybovaly v rozmezí 11 až 35 tisíc korun (Kč). Oproti tomu vyšší důchody byly přiznány asi 10 % lidem s příjmy přesahující 35 tisíc Kč. Změna výpočtu výše důchodů měla velký dopad na populaci, protože se nedotkla jen asi 10 % všech starobních důchodů. Největší krok, který byl proveden v rámci reformy, bylo zvýšení odchodu do důchodu. Podle vlády mělo dojít k postupnému sjednocování v roce 2041 a to pro muže a ženy ve věku 67, kteří se narodili v roce 1977, ovšem nebyla stanovena žádná hranice odchodu do důchodu pro mladší ročníky. Jako další opatření bylo zvyšování potřebné doby pojištění pro získání důchodu. Zatímco v roce 2009 bylo nutné získat 25 let pojištění, v roce 2013 se hranice navýšila na 29 let.

⁷ Srov. Vláda.cz. *Penzijní reformy od Chile po středovýchodní Evropu*. Úřad vlády – odbor analýz a informací [online]. [cit. 12. 2. 2020]. s. 95-107

⁸ Srov. JAHODA. Robert. *Analýza některých dílčích aspektů přechodu penzijního systému směrem k NDC* [online]. [cit. 20. 4. 2020]. s. 21

Dne 7. prosince 2012 byla schválena tzv. Velká důchodová reforma, ke které došlo i přesto, že s ní nesouhlasila velká část vlády. Proti schválení hlasovali odborníci, znalci penzijních systémů, představitelé odborů i zaměstnavatelů ale i široká veřejnost. Podle průzkumů zavedení druhého pilíře odmítlo 74 % občanů.

Česká reforma byla mírnější oproti ostatním okolním státům Evropy. Reforma byla zdůvodněna tím, že současný průběžný financovaný systém je neudržitelný, jelikož počty důchodců neustále rostou a nadále porostou, a naopak lidí v produktivním věku bude ubývat. Dalším argumentem pro zavedení reformy byl deficit důchodového pojištění, který se objevil v roce 2009 a dosahoval skoro 37 miliard Kč a docházelo neustále k jeho růstu. V roce 2010 byl deficit 35 miliard Kč, v roce 2011 45 miliard Kč a v letech 2012 a 2013 až 29 miliard Kč. Na tomto růstu se podepsala z velké části i finanční a ekonomická krize, která zvýšila nezaměstnanost a snížila výběr pojistného. Jelikož si vláda uvědomovala, že bude muset deficit řešit, tak zavedla zvláštní účet, kde se budou shromažďovat privatizační příjmy a dividendy firem a budou sloužit k využití na důchodovou reformu. Jelikož se musely hledat další prostředky pro snížení deficitu, který v roce 2014 činil okolo 700 miliard Kč, došlo k odstranění druhého pilíře, respektive sloučení se třetím pilířem. Byl odstraněn zákonem č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření a č. 377/2015 Sb., kterým se změnili některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření.

Neustálou pozornost věnovala vláda valorizacím penzí. Po letech neustálých změn a snahy, aby se důchodcům nesnižovala životní úroveň, vláda schválila mimořádný jednorázový příspěvek ve výši 1 200 Kč. Na základě novelizace zákona č. 212/2016 Sb., o důchodovém pojištění se podařilo vládě zrealizovat zvýšení penzí až do limitu 2,7 %, v lednu 2017 to bylo 308 Kč. Po další změně mechanismu valorizace došlo v roce 2018 ke zvýšení v průměru o 500 Kč, které odráželo lépe růst cen a mezd. Opět se v roce 2017 novelizoval věk odchodu do důchodu, a to na úroveň 65 let, který ovšem mířil proti tzv. Malé důchodové reformě. Tento krok měl a má lidem garantovat, že ¼ svého života prožijí v penzi. Věk se podle rozhodnutí vlády bude moci každých pět let měnit na základě vyhodnocení zprávy o aktuálním demografickém vývoji populace České republiky.⁹

⁹ Srov. Vláda.cz. *Penzijní reformy od Chile po středovýchodní Evropu*. Úřad vlády – odbor analýz a informací [online]. [cit. 12. 2. 2020]. s. 95-107

3.2 Pilířové uspořádání penzijních systémů

V předchozí kapitole je zmiňováno o pilířovém uspořádání, proto v následující kapitole je podrobně vysvětleno rozdělení pilířů. Důchodový systém se skládal původně ze tří pilířů: důchodové pojištění, důchodové spoření a doplňkové penzijní spoření. V současné době se český důchodový systém vyznačuje vysokou mírou solidarity.¹⁰ Skládá se pouze z prvního pilíře, tedy důchodového pojištění a reformovaného třetího pilíře, který zahrnuje penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření.

3.2.1 I. pilíř – důchodové pojištění

První pilíř představuje zajištění finančních prostředků od státu. Je úzce navázán na demografickou situaci a největší dopad na něj má stárnutí populace. Roste podíl osob vyšších věkových skupin, a naopak se snižuje podíl aktivní populace. Pilíř zabezpečuje případy, kdy dojde k sociální události a nelze si zaopatřovat zdroje, tedy výdělek. Jedná se o případy stáří, invalidity a úmrtí živitele.¹¹ První pilíř je upravován zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Důchodové pojištění, jako základní pilíř důchodového systému České republiky, má stanoveny následující principy:

- sociální solidarita,
- průběžné financování,
- povinnost účasti pro všechny ekonomicky aktivní osoby za splnění určitých podmínek,
- dávkově definované důchody,
- jednotnost systému,
- dynamičnost konstrukce, kdy se konstrukce výpočtu každoročně upravuje v souvislosti s vývojem ekonomické situace,
- právní nárok na důchod při splnění zákonem stanovených podmínek,
- soud přezkoumává všechna rozhodnutí o nároku na důchod.¹²

Účast pro osoby, které splní zákonem stanovené podmínky, je v tomto pilíři povinná. Nelze ze systému vystupovat nebo se rozhodnout, že do něj nevstoupí. Okruh povinných

¹⁰ Srov. ŠLAPÁK, Milan. *Old-age pension entitlement with respect to the minimum insurance period* [online]. [cit. 20. 4. 2020]. s. 317

¹¹ Srov. RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice*. s. 6-7

¹² Srov. *Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj* [online]. [cit. 13. 2 2020]. s. 11

účastníků je popsán v zákoně o důchodovém pojištění, ale v základě se rozlišují tři skupiny účastníků:

- zaměstnanci včetně osob, které vykonávají pracovní nebo obdobnou činnost, se účastní, pokud se účastní nemocenského pojištění,
- osoby samostatně výdělečně činné se účastní povinně nebo dobrovolně,
- osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění.¹³

Účast na důchodovém pojištění nese povinnost platit pojistné. Odváděné pojistné na důchodové zabezpečení upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Sazby pojistného všech skupin jsou uvedeny v tabulce.

Tabulka 1: Sazby důchodového pojištění z vyměřovacího základu v %

Skupina	Sazba pojistného
Zaměstnavatel	24,8 %
Zaměstnanec	6,5 %
osoby samostatně výdělečně činné	29,2 %
dobrovolná účast OSVČ	2,1 %
osoby dobrovolně účastných	28 %

Vlastní zpracování podle: <https://www.cssz.cz/web/cz/vyse-a-sazba>

Pro zaměstnavatele je z daňového pohledu placené pojistné za zaměstnance obecně daňově uznatelný výdaj, tedy náklad. Pro zaměstnance je ovšem pojistné součástí základu daně z příjmu fyzických osob, které se odpočítává ze superhrubé mzdy, což je hrubá mzda zvýšená o povinné pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění, které je placeno zaměstnavatelem za zaměstnance. Naopak část pojistného na důchodové pojištění, které je placeno zaměstnancem neovlivňuje žádným způsobem daň z příjmů zaměstnance, stejně jako pojistné, které se platí do druhého pilíře. Zaměstnanec nemůže pojistné daňově využít ani si odečíst od svého daňového základu.

¹³ Srov. RYTÍŘOVÁ, Lucie. *c.d.* s. 11

Osoby samostatně výdělečně činné také nemají daňové zvýhodnění, nemůžou si pojistné uplatnit jako daňově uznatelný výdaj, tedy náklad, ať již vede účetnictví nebo daňovou evidenci. Daňové zvýhodnění se týká až poskytovaných dávek, podobně jako je tomu u druhého pilíře, které pobírá více jak 99 % obyvatel v důchodovém věku. V důchodovém pojištění jsou poskytovány tyto dávky:

- a) starobní důchod,
- b) invalidní důchod,
- c) vdovský a vdovecký důchod,
- d) sirotčí důchod.

Všechny důchody se skládají z pevné částky, která se nazývá jako tzv. základní výměra a z částky, která se vypočítá podle délky doby pojištění a výši výdělků, tzv. procentní výměra.

Konstrukce výpočtu důchodu je stanovena následujícím vzorcem:

$$NPD = ZV + PV$$

NPD – nově přiznaný důchod

ZV – základní výměra důchodu

PV – procentní výměra důchodu

Rovnice stanovuje výši nově přiznaného důchodu. Současná sazba základní výměry je stanovena na 10 % průměrné mzdy. Procentní výměra se stanoví vzorcem:

$$PV = ZPVZ * VZ$$

PV – procentní výměra

ZPVZ – základní procento výpočtového základu

VZ – výpočtový základ¹⁴

Základní výměra je stejná pro všechny, kdo má nárok na důchod a nezohledňuje se doba pojištění nebo příjmy. Přesnou výši sazby stanovuje Ministerstvo práce a sociálních věcí pro daný kalendářní rok. Procentní výměra naopak zohledňuje dobu pojištění i příjmy. Sazba je odlišná pro jednotlivé druhy důchodů. Při výpočtu se zohledňují příjmy za období před rokem přiznáním důchodu a tyto příjmy se přepočítají pomocí koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu na roční vyměřovací základ, z kterého se určí osobní vyměřovací základ, a to jako měsíční průměr ročních vyměřovacích základů. Osobní vyměřovací základ se dále upravuje pomocí redukčních hranic, které se odvozují od průměrné mzdy a jsou

¹⁴ Srov. Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj [online]. [cit. 16. 2 2020]. s. 11-12

každým rokem stanoveny vyhláškou od Ministerstva práce a sociálních věcí, a to tím způsobem, že se příjmy nad určité částky zohlední pouze stanoveným procentem.¹⁵ Pro rok 2019 byla spodní redukční hranice stanovena na 14 388 Kč a horní hranice 130 796 Kč.¹⁶ Jednodušší vysvětlení je to, že důchody osob s nižšími příjmy více odpovídají jejich skutečným příjmům. Na druhé straně osoby, které mají vyšší příjmy, se na základě již zmíněného principu solidarity podílí na zajištění důchodu pro osoby, které vydělávají méně.¹⁷

a) Starobní důchod

Pro sociální událost, která vymezuje tuto životní situaci, platí podmínka dosažení určité věkové hranice, která znamená, že od určitého věku je člověk neschopný vykonávat soustavnou práci. Věk se v různých systémech zemí pohybuje od 60 do 65 let a zcela výjimečné případy jsou až do 67 let pro muže. U žen se liší, protože záleží na počtu vychovaných dětí. Na základě mezinárodního srovnání patří český penzijní systém mezi nižší stanovené hranice pro odchod do důchodu. V posledních letech dochází k postupnému navyšování věku odchodu do důchodu, kterému se podrobněji věnuje praktická část.

Ve starobním důchodu ovšem existují dvě odchylky, díky kterým lze odejít do důchodu předčasně, a které by měly směřovat k pružné hranici odchodu do důchodu. Tou první je předčasný odchod do starobního důchodu, a to na základě rozhodnutí občana, který sám dobrovolně ukončí svou výdělečnou činnost. V praxi jde nejčastěji o případ, kdy člověk těsně před důchodem ztratí zaměstnání. Současná možnost předčasného důchodu je až o tři roky dříve při důchodovém věku 63 let a nižším. Pokud je důchodový věk vyšší než 63 let, tak se možnost předčasného důchodu postupně prodlužuje až na 5 let v případě pojištěnců ve věku 65 let.

b) Invalidní důchod

Stejně jako ostatní dávky tak i invalidní důchody jsou považovány za náhradu ztráty pravidelných příjmů, a ne jako kompenzace všech případů vrozeného nebo získaného zdravotního poškození. Důchodové pojištění občanů, kteří mají nepříznivý zdravotní stav,

¹⁵ Srov. RYTÍŘOVÁ, Lucie. *c.d.* s. 30-32

¹⁶ *Redukční hranice – vyměřovací základ* [online]. [cit. 16. 2. 2020].

¹⁷ Srov. RYTÍŘOVÁ, Lucie. *c.d.* s. 32

je postaveno tím způsobem, aby sloužilo k motivování občanů k návratu do pracovního procesu. Nesmí ohrožovat jejich zdraví a vlastním přičiněním si musí opatřit finanční prostředky. Invalidita je zavedena třístupňová, a to invalidita třetího, druhého a prvního stupně. Současně byla zavedena i jedna dávka, a to invalidní důchod. Souběh nároku pro výplatu plného nebo částečného invalidního důchodu je možný bez omezení s příjmem z výdělečné činnosti.¹⁸ Podle zákona se pojištěnec stává invalidním, jen pokud došlo k poklesu jeho pracovní schopnosti nejméně od 35 % až do 70 % z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.¹⁹

c) Vdovský a vdovecký důchod

Vdova má nárok na vdovský důchod po manželovi, který pobíral starobní, invalidní nebo částečný invalidní důchod nebo by splnil podmínky pro nárok na invalidní nebo starobní důchod. Další podmínkou je, jestli zemřel na následek pracovního úrazu. Na vdovský důchod je bezpodmínečný nárok po dobu jednoho roku od smrti manžela. Jakmile uplyne tato doba, tak nárok na důchod je pouze za dalších stanovených podmínek. Vdovský i vdovecký důchod je stanoven na 50 % důchodu zemřelého, na který by měl v době úmrtí nárok. Oba dva důchody jsou přiznávány za stejných podmínek a ve stejné výši, aby byly dodrženy mezinárodní trendy a doporučení o stejném nakládání s muži a ženami.

d) Sirotčí důchod

Na tento druh důchodu má nárok nezaopatřené dítě, pokud zemřel jeho rodič nebo osvojitel dítěte nebo osoba, která převzala dítě do péče, která nahrazuje péči jeho rodičů. Výše důchodu je stanovena na 40 % starobního nebo plného invalidního důchodu, na který by měl zemřelý nárok v době jeho smrti. Nárok na sirotčí důchod zaniká, jakmile se dítě stává nezaopatřeným nebo osvojením.²⁰

¹⁸ Srov. KREBS, Vojtěch., et al. *c.d.* s. 227-236

¹⁹ Srov. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, §39

²⁰ Srov. KREBS, Vojtěch., et al. *c.d.* s. 236-237

Základní výhodou prvního pilíře je především to, že je to pilíř spravovaný státem. Jeho dávky jsou povinným výdajem státního rozpočtu a stát je musí vyplácet. Základní parametry pro výpočet může stát kdykoliv upravovat. Nikdo nedokáže bohužel říci, jak vysoké budou důchody v budoucnu, jelikož ke změnám může dojít celkem rychle. I pro lidi, kteří odváděli celý život vysoké pojistné, předpokládají, že budou mít vysoký důchod. Avšak při odchodu do důchodu může být vypočtena nízká částka ve srovnání s dosavadními příjmy. Úpravy parametrů důchodového pojištění by si mohla vyžádat aktuální demografická situace, jelikož je na ni důchodové pojištění navázáno. Ekonomicky aktivních obyvatel stále ubývá, protože se snižuje porodnost a postupně se prodlužuje průměrný věk dožití. Na jednoho důchodce připadá stále méně výdělečně činných osob. Další výhodou důchodového pojištění je nezávislost na nejistém vývoji, poklesu kapitálových trhů a hrozícího znehodnocení investic. Dávky se odvíjí od inflace a růstu průměrných mezd a jsou upravovány nařízením vlády. Velký význam má i prvek solidarity pro osoby s nižšími příjmy.²¹

3.2.2 II. pilíř

K návrhu pro ukončení druhého pilíře došlo v roce 2014. Postupně v roce 2016 docházelo k jeho zrušení. Druhý pilíř byl odstraněn zákonem č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření a zákonem č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření.

3.2.3 III. pilíř – penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření

Systém penzijního připojištění, který vznikl jako sjednocení s bývalým druhým pilířem penzijního systému, je upravován zákonem č. 42/1994 Sb. a Česká republika se po přijetí tohoto zákona stala jednou z prvních zemí ve střední Evropě, která zavedla dodatkové penzijní připojištění. Třetí pilíř důchodového systému je založena na následujících principech:

- dobrovolnost,
- občanský princip spočívající ve vztahu penzijní fond versus fyzická osoba,
- fondové financování,
- umožňuje přihlédnout ke konkurenční nabídce různých penzijních fondů,

²¹ Srov. RYTÍŘOVÁ, Lucie. *c.d.* s. 42-43

- je podporován státem formou státního příspěvku, který se odvozuje od výše pojistného a v současné době je i podporován daňovými úlevami.²²

Penzijní fond je podle zákona právnická osoba, která má sídlo na území České republiky a provozuje penzijní připojištění podle tohoto zákona.²³ Státní příspěvek je zásadní motivační faktor především svou srozumitelností před daňovými úlevami, protože málokterý občan si dokáže udělat představu o výši daňové úlevy. Výpočet této úlevy může být dosti nepřesný, protože by si občan musel odhadnout své budoucí příjmy. Státní příspěvek se připisuje jako částka na účet účastníka u penzijního fondu. Tato částka se započítává do kapitálu, ze kterého se stanovuje výše dávky a současně tím plní funkci finanční podpory ve stáří. U daňových úlev tento efekt schází, jelikož daňové úlevy mohou ovlivnit rozhodování účastníka, kam bude své ušetřené prostředky směřovat, ale ve výši dávky se neobjeví. Jedním z dalších důvodů pro státní příspěvek je, že občané s nižšími, než průměrnými příjmy platí zcela zanedbatelné daně a někteří nemusí platit vůbec, protože daňová úleva nemá praktický žádný význam. Státní příspěvek je poskytován podle výše měsíčních příspěvků občanů odstupňovaně, a to takovou formou, že s rostoucí výší příspěvků se státní příspěvek relativně snižuje. K zásadnějším úpravám výše státního příspěvku došlo v souvislosti s přechodem k doplňkovému penzijnímu spoření. Maximální státní příspěvek účastník obdrží, pokud jeho státní příspěvek činí 1000 Kč měsíčně.²⁴ Výše státního příspěvku jsou uvedeny v tabulce.

²² Srov. KREBS, Vojtěch. *c.d.* s. 256

²³ Srov. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, § 3

²⁴ Srov. KREBS, Vojtěch. *c.d.* s. 256-261

Tabulka 2: Výše státního příspěvku

Měsíční platba	Státní příspěvek do konce roku 2012	Státní příspěvek od ledna 2013
100 Kč	50 Kč	0 Kč
200 Kč	90 Kč	0 Kč
300 Kč	120 Kč	90 Kč
400 Kč	140 Kč	110 Kč
500 Kč	150 Kč	130 Kč
600 Kč	150 Kč	150 Kč
700 Kč	150 Kč	170 Kč
800 Kč	150 Kč	190 Kč
900 Kč	150 Kč	210 Kč
1000 Kč a více	150 Kč	230 Kč

Vlastní zpracování podle: KREBS, Vojtěch., et al. *Sociální politika*. s. 261

Stejně jako první pilíř, tak i třetí pilíř poskytuje různé druhy dávek, které záleží na výběru účastníka. Penzijní fond poskytuje:

a) Jednorázové vyrovnání

Jedná se o dávku, která náleží účastníkovi místo penze za stanovených podmínek dané penzijním plánem nebo při ukončení trvalého pobytu v České republice. Jednorázové vyrovnání je složeno ze souhrnné částky, kterou si účastník naspořil. Dále ze státních příspěvků, které účastníkovi připadly a podílu na výnosech z fondu z obou částek. Příspěvky zaměstnavatele a fondové výnosy podléhají srážkové dani 15 %.

b) Odbytné

Jedná se o dávku, která náleží účastníkům nebo pozůstalým za splnění zákonných podmínek. Je stejně jako jednorázové vyrovnání složeno z částky, kterou si účastník naspořil, tedy souhrnná částka. A dále se skládá z podílu na výnosech fondu této částky. V případě této dávky se účastníkovi nevyplácí státní příspěvky ani výnosy fondu ze státních příspěvků. Podléhá srážkové dani ve výši 25 %.

c) Penze

Pravidelná výplata peněžní částky po stanovenou dobu se nazývá penze. Zhodnocení všech příspěvků fondem podléhá srážkové dani 15 %. Penze se poskytují formou starobní penze, výsluhové penze, invalidní penze a pozůstalostní penze. Starobní penze je poskytována vždy všem účastníkům v případě dosažení věku 60 let, pokud zaplatili příspěvky ve smluvené výši nejméně 5 let a mají-li zaregistrováno 60 řádně a včas zaplacených měsíčních příspěvků, které fond zaregistroval. Výsluhová penze je vyplácena pracovníkům, kteří vykonávají obtížnou a namáhavou práci, kterou nelze vykonávat ve vyšším věku. V případě, že přejdou do práce s nižším příjmem, výsluhová penze jim nahrazuje příjem. Nárok na tuto penzi platí pro účastníky, kteří platili příspěvky nejméně 15 let a fond zaregistroval nejméně 180 zaplacených měsíčních příspěvků řádně a včas. Invalidní penze je vyplácena účastníkovi ze součtu příspěvků na starobní a výsluhovou penzi. Penzi je potřeba sjednat ve smlouvě. Nárok vzniká v případě placení příspěvků podobu nejméně 5 let, minimálně 60 řádně a včas zaplacených měsíčních příspěvků a je mu přiznán invalidní důchod ze sociálního zabezpečení. Na pozůstalostní penzi, pokud je sjednána ve smlouvě, vzniká nárok v případě placení příspěvků po dobu 1 roku a 12 zaplacených měsíčních příspěvků řádně a včas. Stejně jako invalidní penze se vyplácí ze součtu příspěvků na starobní a výsluhovou penzi.²⁵

Doplňkové penzijní spoření, které nahradilo zrušené penzijní připojištění se státním příspěvkem, je součástí třetího pilíře důchodového systému a je upravováno zákonem č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním připojištění. Je založeno na několika všeobecných principech a ty jsou následující:

- fondové financování,
- dobrovolná účast na základě smlouvy, která je uzavřena s penzijní společností,

²⁵ Srov. KREBS, Vojtěch. *c.d* s. 263-264

- příspěvkově definované systémy,
- jednotnost systému,
- státní podpora ve formě státního příspěvku a daňových úlev.²⁶

Doplňkové penzijní připojištění vzniká uzavřením smlouvy mezi účastníkem a penzijní společností dnem, který je stanovený ve smlouvě.²⁷ V rámci toho spoření shromažďují penzijní společnosti příspěvky účastníků a spravují tyto příspěvky v jednotlivých účastnických fondech a vyplácí dávky. Výsluhová penze se u tohoto typu nesjednává. Z fondů si mohou vybrat z konzervativního, spořicího, vyváženého nebo dynamického na základě kterých mohou dosáhnout vyšších výnosů. Výše státního příspěvku je stejná jako u penzijního připojištění.^{28, 29}

Doplňkové penzijní spoření poskytuje dávky:

- starobní penze na určenou dobu,
- invalidní penze na určenou dobu,
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné,
- úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi,
- úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.³⁰

Specifická forma čerpání dávky z tohoto spoření je tzv. předdůchod, což je pravidelná penze, která je poskytována účastníkovi v rámci doplňkového penzijního spoření a vyplácena účastníkovi z jeho vlastních naspořených prostředků. Ten byl zaveden až od roku 2013 a umožňuje při splnění podmínek dřívější odchod z ekonomické aktivity. O předdůchod je možné požádat nejdříve pět let před dosažením důchodového věku, a to platí jak pro muže, tak i pro ženy. Zdravotní pojištění je placeno státem. Podmínka je stanovena tak, že

²⁶ Srov. *Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj* [online]. [cit. 16. 2 2020]. s. 15

²⁷ Srov. Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, § 4

²⁸ Srov. KREBS, Vojtěch. *c.d.* s. 267-268

²⁹ Srov. HOLUB, Martin a Milan ŠLAPÁK. *Analýza české veřejné správy v "okolí" českého penzijního systému: rodinná politika, zdravotní péče, dlouhodobá péče, bydlení, nezaměstnanost a sociální podpora, jejich propojení s důchodovým systémem.* s. 13

³⁰ Srov. *Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj* [online]. [cit. 17. 2 2020]. s. 15

předdůchodce musí mít naspořeno tolik, aby mohl pobírat 30 procent průměrné mzdy měsíčně, a to po celou dobu výplaty. Jelikož jsou na předdůchod vyžadované vysoké naspořené částky, je využíván zatím minimálně.³¹

³¹ Srov. KREBS, Vojtěch. *c.d.* s. 229

4 Penzijní systémy ve vybraných státech Evropské unie

Čtvrtá kapitola se zabývá penzijními systémy vybraných států, které patří do Evropské unie a které jsou důležité pro porovnání s českým penzijním systémem v praktické části diplomové práce. Podle demografických prognóz, které se postupně vyvíjí v každé zemi, se budou přibližně za 30 let skládat dva ekonomicky aktivní lidé na jednoho důchodce. V současné době se skládají na jeden důchod průměrně 4 ekonomicky aktivní lidé. Pro analýzu bylo vybráno Slovensko, Německo, Rakousko a Dánsko.

4.1 Slovensko

Důchodový systém na Slovensku si prošel výraznými změnami. Před důchodovou reformou v roce 2003 se systém podobal našemu českému. Stál pouze na jednom pilíři a od roku 2005 je postaven na třech pilířích. Pokud by Slovensko nepřistoupilo na reformu, došlo by v budoucnu ke snížení důchodu na polovinu nebo by se musely odvádět dvakrát větší částky na důchodové pojištění.

a) I. pilíř

Důchodový první pilíř zajišťuje sociální pojišťovna tedy veřejnoprávní instituce, která vznikla v listopadu roku 1994 a mezi její hlavní činnosti patří zabezpečit důchodové a nemocenské pojištění. První pilíř je postaven na principech průběžně definovaného systému a je dávkově definovaný. Jeho podstat spočívá v úzké provázanosti na ekonomickou aktivitu občanů a jejich příjem. Upravuje ho zákon č. 461/2003 Z., o sociálním pojištění. Nárok vůči pojistnému systému se odvíjí od zaplaceného pojistného, které je hlavní zdroj financování systému důchodového pojištění. Důchodové pojištění je ze zákona povinné pojištění, které vzniká oprávněným osobám. Avšak zákon umožňuje i dobrovolné důchodové pojištění.^{32, 33}

Pojištění tvoří dva samostatné subsystémy, které jsou zvlášť financované, a spravuje je sociální pojišťovna:

- starobní pojištění jako pojištění pro zajištění příjmu ve stáří nebo pro případ úmrtí, poskytuje se zde starobní důchod, předčasný starobní důchod, vdovský a vdovecký důchod a sirotčí důchod,

³² Srov. Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

³³ Vlastní překlad z: MPSVR. *I. pilier – dôchodkové poistenie* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

- invalidní pojištění jako pojištění pro případ, kdy dojde k poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost jako důsledek nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce a pro případ úmrtí, poskytuje se zde invalidní důchod, sirotčí důchod a vdovský a vdovecký důchod.³⁴

Důchodový věk je stanoven na 62 let a je stejný pro ženy i muže. Platí pro muže, kteří se narodili od roku 1946 a ženy, které se narodily od roku 1962, ovšem odchod do důchodu u nich závisí na počtu vychovaných dětí.³⁵ Výše důchodu je závislá na předchozích příjmech. Občanovi vzniká nárok na starobní důchod, pokud přispíval na důchodové pojištění po dobu 15 let a současně dovršil důchodový věk. V současné době díky nepříznivému trendu v demografickém vývoji a odlivu poplatníků sociální pojišťovny, kteří přestoupili do druhého pilíře, se dá předpokládat, že se důchodový věk na Slovensku bude stále zvyšovat.³⁶

b) II. pilíř

Druhý pilíř důchodového systému představuje fondové starobní důchodové spoření a je dobrovolný. Výše důchodové dávky zde závisí na výši zaplacených příspěvků do tohoto pilíře a následně jejich zhodnocení. Prostředky spravují penzijní správcovské společnosti.³⁷ V současné době na Slovensku působí 5 penzijních správcovských společností (dôchodkové správcovské spoločnosti, dále jen ve zkratce DSS):

- Allianz - Slovenská penzijní správcovská společnost, a.s.
- AXA d.s.s., a.s.
- DSS Poštovní banky d.s.s., a.s.
- NN penzijní správcovská společnost, a.s.
- VÚB Generali d.s.s., a.s.³⁸

Starobní důchodové spoření zajišťuje společně s prvním pilířem příjem ve stáří pro spořitele a pozůstalým v případě úmrtí. Vstup do druhého pilíře je dobrovolný pro osoby mladší 35 let. Po vstupu do pilíře se starobní důchodové spoření stává povinné a společně s prvním pilířem tvoří základní systém důchodového zabezpečení. Povinné odvody jsou

³⁴ Vlastní překlad z: Sociálna poisťovňa. *Dôchodkové poistenie - základná charakteristika* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

³⁵ Vlastní překlad z: MPSVR. *Dôchodkový vek* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

³⁶ Srov. Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

³⁷ Vlastní překlad z: MPSVR. *II. pilier - starobné dôchodkové sporenie* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

³⁸ Vlastní překlad z: MPSVR. *Dôchodkové správcovské spoločnosti* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

stanoveny na 18 % v celkové výši a rozdělí se na dvě části, na povinnou a dobrovolnou. Účastník, který se rozhodne pro spoření ve druhém pilíři, bude pobírat důchod ze dvou zdrojů. První zdroj bude přiměřeně krácený důchod z prvního pilíře, který je vyplácen Sociální pojišťovnou. Druhý zdroj bude důchod z druhého pilíře, jehož výše závisí na zaplacených příspěvcích, zhodnocení a na zvoleném způsobu pobírání důchodu z důchodového spoření, které se skládá ze dvou částí:

- Spořicí fáze znamená, že se část povinných odvodů odvádí na osobní důchodový účet, kterou spravuje vybraná penzijní správcovská společnost. Spoření si lze svobodně vybírat, i penzijní fondy, které příspěvky zhodnocují. Účastník si může dobrovolně odvádět příspěvky na starobní důchodové spoření.
- Výplatní fáze znamená, že si účastník vyplácí důchod z regenerovaných příspěvků, předčasný důchod a lze také pozůstalostní důchod. Vyplácení důchodu ze zodpovědností vybrané pojišťovny nebo DSS.³⁹

Největší výhodou druhého pilíře je, že řeší demografický problém, a to tím způsobem, že budoucí důchodci jsou si vědomi, že nemohou spoléhat na to, že je uživí budoucí ekonomicky aktivní lidé. Z toho důvodu mají současní pracující lidé možnost dobrovolně vstoupit do druhého pilíře a spořit si sami na vlastní důchody. Další výhodou je, že výnosy z penzijních správcovských společností se nedaní a naspořené peníze se dědí.⁴⁰

c) III. pilíř

Penzijní spoření tvoří třetí pilíř penzijního systému. Finanční prostředky jsou spravované doplňkovými penzijními společnostmi. Účastníkům umožňuje získat příjem ve stáří a příjem v případě skončení výkonu kvůli tzv. rizikovým pracím, do kterých jsou zařazeny práce na základě rozhodnutí státní správy. Vstup do třetího pilíře platí pro:

- zaměstnance, který vykonává tyto rizikové práce a vstup je povinný do 30 dnů od započetí práce,
- ostatní zaměstnance a osoby starší 18 let je vstup dobrovolný. Po rozhodnutí o vstupu je potřeba založit účastnickou smlouvu s DSS.

³⁹ Vlastní překlad z: MSPVR. II. pilier - starobné dôchodkové sporenie [online]. [cit. 22. 2. 2020].

⁴⁰ Srov. Investujeme.cz. Slovenský dôchodový systém v kostce [online]. [cit. 22. 2. 2020].

Třetí pilíř má stejně jako druhý pilíř spořicí a výplatní fázi. Ve spořicí fázi platí účastníci nebo zaměstnavatelé za své zaměstnance příspěvky na penzijní připojištění, které lze investovat v jednom nebo více příspěvkových fondech vybraných DSS. Ve výplatní fázi se po ukončení spoření vyplácí účastníkovi dávky, které závisí na tom, v jakém období uzavřel smlouvu a zda je součástí dávkový plán.⁴¹

Třetí pilíř slouží především k těm účelům, že pokud chce daňový poplatník uchránit svůj důchod před zásahy vlády a současně chce, aby jeho důchod dosahoval zhruba stejné výše jako jeho mzda, tak bez třetího pilíře se neobejde. Je založen na dobrovolnosti a účastníci si mohou ukládat své finance, kde chtějí. Uzavřou si buď doplňkové důchodové spoření, investiční, kapitálové životní pojištění nebo si budou spořit formou účelových investic. Tyto formy finančních produktů jsou podporovány státem a umožňuje účastníkům si odepsat vyšší roční naspořené částky ze základu daně, maximálně však do výše 398,33 EURO (cca 11 000 Kč). Pro to, aby mohl poplatník uplatnit daňový odpočet, musí spořit minimálně do svého 55. roku života po dobu minimálně 10 let a své finanční prostředky nemůže vybírat předčasně.⁴²

4.2 Německo

Důchodový systém v Německu se už více odlišuje od České republiky než v případě Slovenska. Je rozsáhlejší a je v něm vypláceno několik typů starobních důchodů. Důchodový věk se od roku 2012 zvyšuje o měsíc, později dokonce o dva měsíce. Němci, kteří se narodili v roce 1948 a dříve, odchází do důchodu ještě v 65 letech. Ovšem Němci, kteří se narodili až v roce 1964 a později budou odcházet do důchodu až v 67 letech. Občané Německa si mohou ke svému starobnímu důchodu neomezeně přivydělávat a jejich příjem nepodléhá povinným odvodům na pojistné.⁴³ Důchodový systém je rozdělen na tři pilíře: zákonné důchodové pojištění, schéma důchodového pojištění pro státní zaměstnance a schéma důchodového pojištění pro zemědělce. Vzhledem ke stárnutí populaci, mnoho důchodců přistupuje k plánování odchodu do důchodu různě, a pokud je to možné, staví najednou na třech pilířích.⁴⁴

⁴¹ Vlastní překlad z: MSPVR. *III. pilier - doplnkové dôchodkové sporenie* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

⁴² Srov. Investujeme.cz. *Slovenský dôchodový systém v kostce* [online]. [cit. 22. 2. 2020].

⁴³ Srov. Investujeme.cz. *Důchodové podmínky v Německu* [online]. [cit. 2. 3. 2020].

⁴⁴ Vlastní překlad z: Pension funds online. *Pension system in Germany* [online]. [cit. 4. 3. 2020].

a) I. pilíř

Zákonné důchodové pojištění je pro všechny zaměstnance a pro určité OSVČ povinné. Je založeno na průběžném financování příspěvky a daněmi. Nepodílí se na něm stát ale zaměstnanci a zaměstnavatelé, kteří financují současné penzisty. Nárok na důchod vychází z počtu příspěvkových let, průměrné úrovně příjmu a věku odchodu do důchodu. Minimální doba pojištění, po které vzniká nárok na dávky ze systému, je 5 let. Dávka důchodu je závislá na objemu příjmů, ze kterých se platilo pojistné, a na době pojištění. Pojistné je placeno napůl zaměstnavatelem a zaměstnancem. Sazba pojistného je 19,9 %. Osoby, které platili pojištění po dobu 35 let, mohou odejít do předčasného důchodu ve věku 63 let, ale v tomto případě se odečítají měsíce, po které mohli ještě vykonávat práci až do věku 65 let.^{45, 46}

b) II. pilíř

Zaměstnanecké důchody představují v současné době zhruba 60 % lidí, kteří jsou v zemi zaměstnaní a podléhají příspěvkům na sociální pojištění. Druhý pilíř je tradičně dobrovolná výhoda zaměstnavatele. Od ledna 2002 mají zaměstnanci právo, převádět část své mzdy nebo platu ve prospěch podnikového důchodového systému, aby později dosáhli na podnikový důchod. Příspěvky na podnikový důchod může platit zaměstnanec, zaměstnavatel, ale i oba dva. Kromě klasického podnikového penzijního pojištění financování zaměstnavatelem, které tvoří většinu podnikových důchodů, se často používá financování tzv. odložené náhrady jako forma příplatku. Zaměstnavatelé si mohou vybrat mezi pěti způsoby financování zaměstnaneckých penzijních systémů, kterými jsou přímý penzijní příslib, podpurný fond, externí financování, přímé pojištění a penzijní fondy.^{47, 48}

c) III. pilíř

Soukromý důchodový sektor tvoří třetí pilíř německého důchodového systému. Soukromé připojištění je tvořeno individuálními formami zabezpečení ve stáří, většinou ve formě životní pojistky s daňovými úlevami. Zahrnuje individuální penzijní investiční plány, které mohou být zřízeny prostřednictvím bank a poskytovatelů pojištění, aby zvýšily celkový německý

⁴⁵ Srov. HOLUB, Martin a Milan ŠLAPÁK. *Minimální podmínky pro nárok na starobní důchod*. s. 46

⁴⁶ Vlastní překlad z: Pension funds online. *Pension system in Germany* [online]. [cit. 4. 3. 2020].

⁴⁷ Vlastní překlad z: Bundesministerium für Arbeit und Soziales. *Rentenberechnung*. [online]. [cit. 4. 3. 2020].

⁴⁸ Vlastní překlad z: Pension funds online. *Pension system in Germany* [online]. [cit. 4. 3. 2020].

nárok na důchod jednotlivce po dosažení důchodového věku. Dva z největších soukromých německých penzijních plánů jsou plány Riester a Rürup.

- 1) Riester je doživotní penzijní plán, který je dotovaný až do výše 2 100 EUR. Nejméně 4 % z příjmů osoby je určeno na důchodový plán. Vláda dotuje 154 EUR a dalších 185 EUR na jedno dítě. V případě, že se dítě narodilo po roce 2008, je dotace ve výši 300 EUR. Tento druh penzijního plánu je vhodný pro osoby s nižšími příjmy.
- 2) Rürup penzijní plán je doživotní a je flexibilnější než Riester penzijní plán. Příspěvek pro tuto formu penzijního plánu je odpočitatelný od daně. V roce 2017 byla maximální částka odpočitatelná z daní, kterou lze do systému investovat, 23 362 EUR ročně pro svobodné osoby a 46 724 EUR ročně pro manželské páry. Úspory lze volně rozdělit mezi manžele. V roce 2017 je 84 % z této částky daňově uznatelné a do roku 2025 je plánováno její zvýšení ve 2 % krocích. Je vhodnější pro osoby samostatně výdělečně činné a osoby na volné noze.⁴⁹

4.3 Rakousko

Zákon o harmonizaci rakouských důchodových systémů vstoupil v platnost 1. ledna 2005. Hlavním prvkem tohoto zákona bylo zavedení jednotného důchodového systému pro všechny zaměstnané do 50 let. V důsledku této úpravy nahradil nový důchodový systém ten starý, který zahrnoval všechny jednotlivé účastníky, zaměstnance soukromého sektoru, osoby samostatně výdělečně činné, zemědělce a zaměstnance civilních služeb. Navzdory významným reformám, které Rakousko v uplynulých desetiletí provedlo v rámci druhého a třetího pilíře, jsou veřejné důchody stále hlavním zdrojem příjmů důchodců a tvoří více než 95 %. Důchodový systém v Rakousku pokrývá stejně jako v České republice skoro celou ekonomicky aktivní populaci. Hlavním principem penzijního systému je udržení životní úrovně i po skončení výdělečné činnosti. O důchod si musí občané Rakouska požádat sami, automaticky není nikomu přiznán. Systém je rozčleněn na tři pilíře, a to na zákonné penzijní pojištění, zaměstnanecké pojištění a individuální dobrovolné soukromé penzijní pojištění.^{50, 51}

⁴⁹ Vlastní překlad z: Pension funds online. *Pension system in Germany* [online]. [cit. 7. 3. 2020].

⁵⁰ Srov. Měšec.cz. *Porovnání výpočtu důchodu v ČR a v Rakousku*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

⁵¹ Vlastní překlad z: AUSTRIA. *Pension Projections 2004 – 2050*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

a) I. pilíř

Zákonné penzijní pojištění tvoří první pilíř, který je jednoznačně nejdůležitější součástí rakouského důchodového systému je povinný. Systém je založen na průběžném financování, kde pracující lidé, tedy zaměstnanci, zaměstnavatelé, financují penze občanů v důchodovém věku. Sazba důchodového pojištění činí 22,8 % z čehož pro zaměstnavatele je stanovena sazba ve výši 10,25 % a pro zaměstnance 12,55 % z výdělku. Maximální příjem, ze kterého je sraženo důchodové pojištění činí 4 110 EUR měsíčně. Peníze se shromažďují na osobním spravovaném účtu, o který se stará stát. Jednotlivé dávky se vypočítávají pomocí 18 nejlépe placených let osoby, délky pojistného a věku odchodu do důchodu. Dávky mohou činit až 80 % průměrného celoživotního výdělku jednotlivce, pokud byly příspěvky provedeny po dobu nejméně 45 let. Zákonný věk odchodu do důchodu je stanoven na 65 let pro muže a 60 let pro ženy. Důchodový věk u žen se bude postupně zvyšovat až na 65 let v letech 2024 až 2033. Předčasný odchod do důchodu, jak je tomu v naší zemi, byl v Rakousku zcela zrušen v roce 2017.⁵² Nárok na důchod vzniká osobám v případě, že jsou splněny dvě zákonné podmínky, a to dosažení důchodového věku a získání potřebného počtu let pojištění. Účastník musí platit důchodové pojištění 15 let v posledních 30 letech nebo 25 let za celý produktivní život.⁵³

b) II. pilíř

Druhý pilíř důchodového systému se skládá z dobrovolných systémů zaměstnaneckého penzijního pojištění. Tento typ pojištění není tak široký jako povinný pilíř. Zaměstnanci mohou se zaměstnavatelem v rámci kolektivní smlouvy vyjednat vznik firemního penzijního plánu, který má ve většině případů podobu penzijního fondu u bankovní instituce. Výjimečně se jedná o penzijní připojištění nebo životní pojištění. Příspěvky jdou dobrovolné z obou stran. Příspěvky jdou daňově odečitatelné., pro zaměstnavatele ale pouze do výše 10 % hrubé mzdy zaměstnance. Zaměstnanec si může vybrat mezi dvěma způsoby výši příspěvků. První způsob je přispívání určité části hrubé mzdy, a to až do výše 10 % nebo druhý způsob, že jsou příspěvky vypočteny na základě měsíční renty v důchodovém věku, kde je maximální výše 80 % z poslední výplaty.

⁵² Vlastní překlad z: Pension funds online. *Pension System In Austria*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

⁵³ Srov. Finance.cz *Důchodový systém v Rakousku*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

Existuje pět různých typů systémů, které se podobají druhému pilíři v Německu. Tyto systémy jsou penzijní fondy, přímé pojištění, profesní pojištění, knižní rezervy a podpůrné fondy. Žádný z těchto systémů není povinný, jelikož v současné době je pojištěno zhruba pouze 18 % zaměstnanců.⁵⁴

- Penzijní fondy je zřízen jako právně samostatný subjekt, aby penzijní aktiva byla oddělena od sponzorské společnosti. Zaměstnavatelé uzavírají smlouvy s penzijními fondy, aby svým zaměstnancům poskytovaly důchodové dávky. Příspěvky do výše 10 % platu jsou pro zaměstnavatele daňově uznatelné za předpokladu, že není překročen limit dávek ve výši 80 % běžného výdělku. Pro zaměstnance nejsou příspěvky považované za zdanitelný příjem.
- Přímé pojištění je ujednání, ve kterém zaměstnavatel platí pojistné životní pojišťovně. Na oplátku jsou dávky poskytovány přímo zaměstnanci nebo jiným příjemcům. Přibližně 10 0 účastníků je kryto tímto přímým pojištěním. Pojistné je pro zaměstnavatele daňově uznatelné, ale považuje se za okamžitý zdanitelný příjem zaměstnance, pokud přesáhne 300 EUR na osobu za rok.
- Pracovní kolektivní pojištění na pracovišti musí poskytovat záruku minimální návratnosti ve výši 2,25 % anuitně.
- Interní knižní rezervy mohou být zřízeny, pokud je penzijní závazek založen na právně závazném penzijním slibu. Penzijní rezervy jsou v rozvaze vyznačeny jako závazky. Nejméně 50 % společností, které si rezervují rezervy, musí být zajištěny vládními dluhopisy. Opět není zdanitelné, pokud není překročen limit 80 % běžných příjmů.
- Podpůrné fondy jsou samostatné právní subjekty, které příjemci neudělují právně vymahatelné právo. Mohou poskytovat pouze velmi nízké dávky. V důsledku toho tento nástroj ztrácí v Rakousku svůj význam. Během aktivního zaměstnání nelze do podpůrného fondu přispívat. Dávky jsou zdaněny jako příjem z výdělečné činnosti.⁵⁵

56

⁵⁴ Vlastní překlad z: University of Berne. *Pension in Austria*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

⁵⁵ Vlastní překlad z: Pension funds online. *Pension System In Austria*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

⁵⁶ Srov. Investujeme.cz. *Rakouské penze aneb Bez práce nejsou koláče*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

c) III. pilíř

Penzijní připojištění je dobrovolný pilíř penzijního systému, který byl založen v roce 2003. Může si jej založit každá osoba pod 62 let. Výše příspěvku je daná předem ve smlouvě a závisí na každém jedinci, jakou výši příspěvku si zvolí. Příspěvky jsou opět daňově uznatelný náklad. Stát k těmto příspěvkům přidá státní příspěvek podle jeho výše, jehož sazba je každým rokem vyhlášována. Toto spoření musí trvat nejméně 10 let. Stejně jako u druhého pilíře si zde může účastník zvolit formu vyplacení buď jednorázovou zdaněnou výplatou a měsíční penzi osvobozenou od daní, nebo je potřeba převést naspořenou částku na penzijní fond.⁵⁷

4.4 Dánsko

Důvod pro výběr penzijního systému v Dánsku je fakt, že Dánsko má podle statistik jeden z nejlepších penzijních systémů na světě. Skládá se ze základního veřejného důchodového pojištění, plně financovaného příspěvkového systému a povinného systému zabezpečení zaměstnanců. Při výpočtu státního důchodu se zohledňují občané s nízkými příjmy stejně jako v České republice. Důvodem je vysoké zdanění hrubé mzdy, ze které se důchod počítá. Životní úroveň občanů je v Dánsku na vyšší úrovni, což je důsledkem vícepilířového důchodového systému, vysoké zodpovědnosti za životní úroveň v penzi a jejich vlastní investice v produktivním věku.⁵⁸

a) I. Pilíř

Veřejné důchody jsou univerzální základní důchody financované z obecných daňových příjmů. Státní důchod zajišťuje základní životní úroveň ve stáří a je založen na stejné výši pro všechny, ale do jisté míry závisí na velikosti jakéhokoli dalšího příjmu. Je rozdělen na základní částku upravenou o případné další výdělků a příplatky k důchodu. Státní důchod je financován z příjmů z daní jako systém PAYG. Základem prvního pilíře je garantovaný státní rovný důchod, na který má nárok každý občan i občanka, kteří žijí v zemi alespoň 40 let a současně dosáhli věkové hranice. Odchod do důchodu je v současné době stanoven na 65 let, ale plánuje se jeho zvýšení až na 67 let do roku 2027. Součástí prvního pilíře jsou povinná

⁵⁷ Srov. Investujeme.cz. *Rakouské penze aneb Bez práce nejsou koláče*. [online]. [cit. 9. 3. 2020].

⁵⁸ Srov. Investujeme.cz. *Které důchodové systémy jsou nejlepší*. [online]. [cit. 10. 3. 2020].

zaměstnanecká schémata. Zajímavostí je, že tyto schémata nezávisí na výši příjmu ale na počtu odpracovaných hodin.

První schéma je označováno jako ATP. Každý, kdo pracuje více než devět hodin týdně, platí příspěvek navíc ke státnímu důchodu. Jedna třetina je hrazena zaměstnancem povinně a dvě třetiny hradí zaměstnavatel. Všechny platby příspěvků jsou automaticky odečteny z měsíčního platu. Účast v tomto schématu je povinná pro všechny i pro osoby samostatně výdělečně činné, které přispívají 1 % z příjmu. Důchod bude vyplácen pracovníkům, až jim bude 65 let.

Další povinný nástroj prvního pilíře je zaměstnanecké schéma označované jako SP, do kterého zaměstnaní odvádí 1 % z hrubé mzdy, a je automaticky odečten z měsíčního platu. Příspěvek může být vyplácen najednou, záleží na jeho velikosti platby, nebo pokud je platba vyšší, je vyplácen ve splátkách po dobu 10 let. Může se odvádět do již zmíněného fondu, do fondu kontrolovaného státem nebo do zahraničních fondů, které si lze zvolit podle uvážení účastníků.^{59, 60, 61}

b) II. pilíř

Zaměstnanecké penzijní pojištění je příspěvkově definované plně financované programy. Výše příspěvku závisí na dohodě mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, je stanoven v kolektivní smlouvě a procentuálně se pohybuje v rozmezích od 12 % do 18 %. Nižší sazby se vztahují na osoby s nižšími příjmy a nízkým vzděláním a vyšší sazby jsou pro skupinu osob s vyššími příjmy a vysokoškolským vzděláním. Je nabízen zaměstnancům většinou při náborovém řízení a je považován za důležitý doplněk státního důchodového systému. Všechny schémata rozdělují financování příspěvků na dvě třetiny od zaměstnavatele a jednu třetinu od zaměstnanců. Kromě poskytování doplňkového příjmu osobám starším 65 let systémy rovněž nabízejí příspěvek osobám, které pobírají předčasné starobní důchody. Zaměstnanecké penzijní systémy pokrývají rizika i výhody, které jsou spojené s invaliditou, pozůstalostními výhodami nebo výhody v případě vážného onemocnění.⁶²

⁵⁹ Vlastní překlad z: Just landed. *Pensions: Types of pension schemes in Denmark*. [online]. [cit. 10. 3. 2020].

⁶⁰ Vlastní překlad z: Social Security and Pension Reform in the United States: Lessons From Europe. *An Introduction to the Danish Pension System*. [online]. [cit. 10. 3. 2020].

⁶¹ Srov. Feminismus.cz. *Penzijní systém v Dánsku*. [online]. [cit. 10. 3. 2020].

⁶² Vlastní překlad z: Just landed. *Pensions: Types of pension schemes in Denmark*. [online]. [cit. 10. 3. 2020].

c) III. pilíř

Třetí část důchodového systému tvoří systémy, které jsou sjednávány s jednotlivci buď přímo s penzijní společností, nebo nepřímo prostřednictvím zaměstnavatele. Individuální penzijní spoření se za poslední roky zvýšilo a tento vývoj je ovlivněn převážně příznivými daňovými pravidly. Produkty jsou většinou čistě spořicí a poskytují větší flexibilitu při rozhodování o tom, do čeho investovat. Důležitý pro osoby, které nejsou kryty zaměstnaneckými schémata. Ovšem náklady na individuální investování jsou podstatně vyšší než investice do schémat ATP a SP.⁶³

⁶³ Vlastní překlad z: Just landed. *Pensions: Types of pension schemes in Denmark*. [online]. [cit. 10. 3. 2020].

5 Srovnání penzijních systémů

Penzijní systémy vybraných zemí Evropy včetně České republiky vychází z různých historických, kulturních, hospodářských nebo sociálních souvislostí. Podmínky, které se stanoví v jedné zemi na základě těchto souvislostí, nemusí fungovat v druhé zemi, proto jejich porovnání je celkem problematické. Najdou se ale prvky důchodových systémů, které jsou srovnatelné podle výše popsaného a lze si tak udělat lepší obrázek o tom, zda je na tom Česká republika výhodněji.

V prvé řadě je potřeba srovnat jednotlivé pilíře, protože jejich počet se kromě České republiky shoduje, ale každý se jmenuje jinak a proto, pro přehlednější zobrazení je rozdělení uvedeno v tabulce.

Tabulka 3: Srovnání důchodových pilířů ve vybraných státech

Státy	Česká republika	Slovensko	Německo	Rakousko	Dánsko
Počet pilířů	2	3	3	3	3
I. pilíř	Důchodové pojištění	Důchodové pojištění	Důchodové pojištění	Zákonné penzijní pojištění	Veřejné důchody
Účast	povinná	povinná	povinná	povinná	povinná
Charakteristické znaky	průběžný, dávkově definovaný	průběžný, dávkově definovaný	průběžný	průběžný, dávkově definovaný	dávkově definovaný
II. pilíř	-	Starobní důchodové spoření	Zaměstnanec-ké důchody	Zaměstnanecké penzijní pojištění	Zaměstnanecké penzijní pojištění
Účast	-	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná
Charakteristické znaky	-	fondový, příspěvkově definovaný	dávkově definovaný, může být i příspěvkový	založené na pracovní smlouvě	příspěvkově definovaný
III. pilíř	Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření	Doplňkové penzijní spoření	Soukromé připojištění	Penzijní připojištění	Individuální penzijní spoření
Účast	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná

Vlastní zpracování podle výše uvedeného

Srovnání jednotlivých pilířů podle tabulky č. 3 ukazuje, že všeobecně jsou důchodové pilíře postaveny na stejném principu. První pilíř je ve všech zemích povinný pro všechny občany a zároveň se jedná o zákonné důchodové pojištění. Rozdíl lze najít u Dánska a Polska, kde je pilíř rozdělený na více částí. Zároveň čtyři z porovnávaných zemí jsou systémy průběžně financované s výjimkou Dánska. Dávkově definované systémy jsou opět čtyři státy tentokrát s výjimkou Německa.

Druhý pilíř mají všechny porovnávané státy kromě České republiky, u které byl spojen se třetím pilířem. U ostatních zemí je druhý pilíř zaměřen na zaměstnance kromě Slovenska, u kterého je druhý pilíř spravován penzijní správcovskou společností. Všechny státy mají druhý pilíř postaven na dobrovolnosti. Rozdíly lze vidět i v charakteristických znacích daných států.

U třetího pilíře, který je u všech porovnávaných států postaven opět na dobrovolnosti, je vidět, že se již tento pilíř odlišuje jak svým názvem, tak stanovenými podmínkami.

Tabulka 4: Odchod do důchodu ve vybraných státech

	Česká republika	Slovensko	Rakousko	Německo	Dánsko
Odchod do důchodu pro ženy	63	62	60	65	65
Odchod do důchodu pro muže	63	62	65	65	65
Plánovaný odchod do důchodu pro ženy	65	63-64	65	67	67-68
Plánovaný odchod do důchodu pro muže	65	63-64	65	67	67-68

Vlastní zpracování podle výše uvedeného

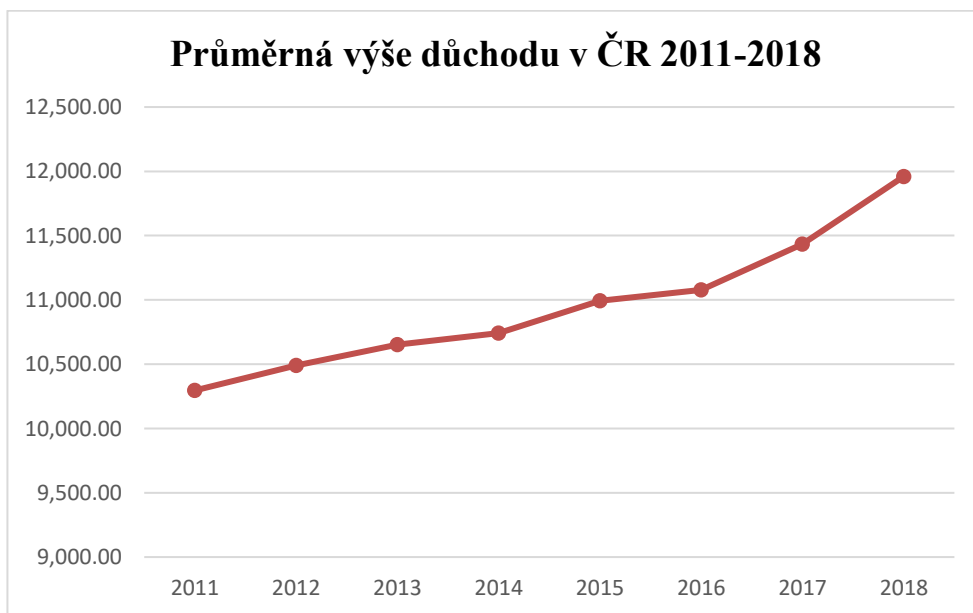
Odchod do důchodu v jednotlivých zemích se podle tabulky číslo 4 pohybuje od 60 let do 67 let. V Rakousku je odchod do důchodu stanoven pro ženy na 60 let a je nejnižší ze všech porovnávaných zemí. Pro muže je již hranice daná na 65 let. Na druhém místě s nejnižším odchodem do důchodu je Slovensko s věkem 62 let stejně pro muže i ženy. Ostatní vybrané

státy mají stanovený odchod do důchodu na hranici 65 let pro obě pohlaví. U žen závisí odchod do důchodu i na počtu odchovaných dětí, kde se hranice odchodu do důchodu poté snižuje podle počtu dětí.

V tabulce je vidět, že každý stát plánuje zvyšování odchodu do důchodu. Toto zvyšování je neustálý proces, který se řeší i u nás v České republice. Plány na zvyšování odchodu do důchodu se mají projevit během zhruba 10 let, protože důchody se navyšují postupně o měsíce. Podle současných pravidel by po roce 2030 lidé chodili do penze v 65 letech. Ministerstvo financí ovšem tuto hranici chce dále posouvat, protože pokud by lidé strávili v penzi čtvrtinu očekávané délky života, tak by poté mladší ročníky odcházeli do penze mnohem později. Podobný problém se řeší i v ostatních zemích, jelikož v Dánsku je plánovaný odchod do důchodu stanoven na 67 let pro obě pohlaví. V Německu se plánované zvýšení pohybuje v rozmezí 65-67 let.

Ke zvyšování důchodového věku postupně přistoupily všechny státy Evropské unie. V některých zemích platilo, že muži odcházeli do penze později, ale současným trendem je sjednocování důchodového věku žen a mužů, aby byla do budoucna hranice stejná pro obě dvě pohlaví.

Graf 1: Průměrná výše důchodu v České republice

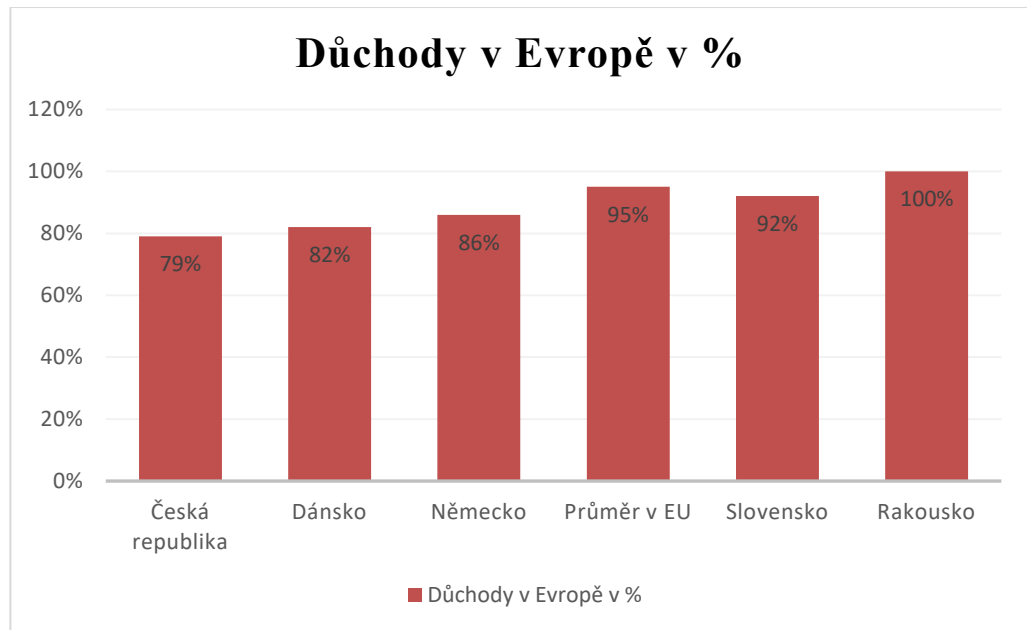
Vlastní zpracování podle: <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-prumerna-vyse-duchodu-v-cr>

Jako další prvek, který lze srovnávat mezi vybranými státy je průměrný důchod. V grafu číslo 1 lze vidět, jak se vyvíjel průměrný důchod v České republice v letech 2011 až 2018. V roce 2011 byla průměrná výše důchodu stanovena na 10 296 Kč. Postupně se během let zvyšovala přibližně o 200 Kč. V roce 2012 se zvýšil důchod na 10 490 Kč, v roce 2013 na 10 653 Kč, v roce 2014 na 10 741 Kč, v roce 2015 na 10 994 Kč a v roce 2016 se důchod navýšil až na 11 078 Kč. O tohoto roku se průměrná výše důchodu začala zvyšovat přibližně o 400 Kč a více, a to v roce 2017 na 11 435 Kč a v roce 2018 až na 11 960 Kč.

Průměrná penze stále roste a v současné době se vláda snaží přidat důchodcům až o 900 Kč navíc. Ovšem podle údajů z Eurostatu, což je statistický úřad Evropské unie, i přes růst důchodů na tom čeští penzisté stále nejsou nejlépe v porovnání s okolními evropskými státy. Přesnou výši průměrných důchodů statistický úřad Eurostat neuvádí, ale zveřejňuje porovnání střední hodnoty tzv. čistého disponibilního příjmu penzistů se stejným příjmem mladší populace. Čistý disponibilní příjem si lze představit jako to, co zůstane člověku v kapse. Jde o čistý měsíční příjem, tedy nejen výdělek ze zaměstnání, ale také sociální nebo rodinné dávky a v případě penzistů tvoří tento příjem starobní důchod. U ekonomicky aktivní zaměstnané osoby odpovídá tento příjem čistému výdělku ze zaměstnání. Na základě posledních dat z Eurostatu, která pocházejí z roku 2017, pobírali čeští penzisté 79 % příjmu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Eurostat nejprve vypočítává průměrný příjem aktivní populace v dané zemi, který je zbavený daní, sociálních odvodů a obohacený o různé dávky, a to poté tvoří 100 %. Pokud by byl disponibilní příjem aktivní populace například 30 000 Kč měsíčně a důchodci by pobírali 80 % z něj, pobírali by důchod ve výši 24 000 Kč. Jelikož výdělky aktivní populace rostou rychleji než starobní důchody, tak si české důchody vůči zbytku společnosti relativně pohoršují.⁶⁴

⁶⁴ Srov. Tn.cz. *Čeští důchodci jsou v Evropě chudí příbuzní! Nejlíp si žijí v Lucembursku.* [online]. [cit. 16. 3. 2020].

Graf 2: Důchody v Evropě v %

Vlastní zpracování podle: <https://tn.nova.cz/clanek/cesti-duchodci-jsou-v-evrope-chudi-pribuzni-nejlip-se-maji-v-lucembursku.html?fbclid=IwAR38YrhPUUVIIPuIjPI8ild4E6CZPg2RknZhkKNHtyrNkWg-3hAvD7nYza4>

V grafu číslo 2 jsou vybrány pouze srovnávané státy, kde si v porovnání s nimi vede Česká republika nejhůře. Nejlépe vychází Rakousko, které je nad průměrem Evropy, avšak ve srovnání s Evropou si nejlépe vede Lucembursko, kde penzisté pobírali měsíční důchod dokonce vyšší, než je příjem mladých lidí (119 %). Dále pak následovala Francie (108 %) a Řecko (105 %). Nejhůře na tom byli důchodci v Estonsku (62 %) a v Lotyšsku (64 %).

Graf 3: Počet důchodců v krajích České republiky

Vlastní zpracování podle: <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-pocet-duchodcu-v-krajich-cr>

Na základě dat o důchodových systémech jednotlivých zemí je potřeba zmínit, kolik důchodců se pohybuje v České republice. Pro tyto údaje je v grafu číslo 3, koláčového tvaru rozděleno všech 14 krajů. Největší počty důchodců můžeme vidět v Jihomoravském kraji, Středočeském kraji a Moravskoslezském kraji a samozřejmě v hlavním městě Praha. Z těchto vybraných krajů první místo s nejvyšším počtem penzistů zaujímá samozřejmě hlavní město, kde se počty pohybují okolo 304 340 penzistů. Na druhém místě je Moravskoslezský kraj, kde se nachází zhruba 342 544 penzistů a těsně za ním se nachází na třetím místě Středočeský kraj s počtem 342 535 penzistů. V Jihomoravském a Ústeckém kraji bydlí zhruba od 330 tisíc do 228 tisíc penzistů. U ostatních krajů se počty penzistů pohybují od 180 tisíc do 123 tisíc. Kraj s nejnižším počtem je Karlovarský kraj.

Tabulka 5: Průměrná výše důchodů v krajích v roce 2018

Území	Starobní důchody	Vdovské důchody	Vdovecké důchody	Sirotčí důchody
Hlavní město Praha	13 251 Kč	8 117 Kč	7 341 Kč	6 554 Kč
Středočeský kraj	12 588 Kč	8 091 Kč	7 322 Kč	6 509 Kč
Jihočeský kraj	12 314 Kč	7 834 Kč	7 265 Kč	6 382 Kč
Plzeňský kraj	12 365 Kč	7 964 Kč	7 118 Kč	6 386 Kč
Karlovarský kraj	12 029 Kč	7 658 Kč	6 861 Kč	5 950 Kč
Ústecký kraj	12 259 Kč	7 888 Kč	6 823 Kč	5 978 Kč
Liberecký kraj	12 289 Kč	7 810 Kč	7 160 Kč	6 307 Kč
Královehradecký kraj	12 275 Kč	7 892 Kč	7 202 Kč	6 385 Kč
Pardubický kraj	12 184 Kč	7 841 Kč	7 197 Kč	6 359 Kč
Kraj Vysočina	12 157 Kč	7 929 Kč	7 200 Kč	6 545 Kč
Jihomoravský kraj	12 266 Kč	7 877 Kč	7 071 Kč	6 301 Kč
Olomoucký kraj	12 054 Kč	7 857 Kč	7 145 Kč	6 289 Kč
Zlínský kraj	12 197 Kč	7 940 Kč	7 200 Kč	6 471 Kč
Moravskoslezský kraj	12 481 Kč	7 940 Kč	7 200 Kč	6 471 Kč

Vlastní zpracování podle:

<https://www.cssz.cz/documents/20143/99389/2018prumernavysesoloduchoduvokresechakrajichcr.pdf/eed74178-15b5-29da-c134-8d6853b3b6d5>

Další informací o důchodcích v jednotlivých krajích je potřeba zmínit, jak kraje České republiky poskytují vysoké důchody. V tabulce číslo 5 je vidět rozdělení krajů a výše starobních vdovských, vdoveckých a sirotčích důchodů. V každé kategorii důchodů je červenou barvou zvýrazněno pět krajů, které mají nejvyšší důchod. Samozřejmě, že nejvyšší důchody ve všech kategoriích poskytuje hlavní město Praha. Průměrný starobní důchod je v Praze ve výši 13 251 Kč. Druhý nejvyšší důchod dostávají penzisté ve Středočeském kraji ve výši 12 588 Kč. Mezi pěti kraji s nejvyšším důchodem se umístil také Moravskoslezský kraj s důchodem 12 481 Kč, dále Plzeňský kraj s důchodem 12 365 Kč a poslední Jihočeský kraj s 12 314 Kč. Nejvyšší vdovské důchody jsou poskytovány opět v Praze. Zlínský a Moravskoslezský kraj poskytují svým penzistům důchod ve stejné výši 7 940 Kč. Červenou barvou je označen i Kraj Vysočina s výškou důchodu 7 929 Kč. Na rozdíl od vdovského důchodu, je vdovecký důchod poskytován ve vysokých částkách i v Královehradeckém kraji. Stejný důchod ve výši 7 200 Kč poskytuje Kraj Vysočina, Zlínský a Moravskoslezský kraj. Poslední kategorií jsou sirotčí důchody, které jsou nejvyšší kromě Prahy i ve Středočeském, Plzeňském kraji a na Vysočině. Stejnou výši sirotčího důchodu poskytuje kraj

Moravskoslezský a Zlínský, stejně jak tomu bylo u vdoveckého a vdovského důchodu. Jak již bylo zmíněno, že hlavní město Praha má nejvyšší částky na důchody ve všech kategoriích, tak stejně tak se sem může zařadit Středočeský a Moravskoslezský kraj.

Tabulka 6: Průměrná výše invalidního důchodu v krajích v roce 2018

Území	Invalidní důchod I. stupně	Invalidní důchod II. stupně	Invalidní důchod III. stupně
Hlavní město Praha	6 058 Kč	7 087 Kč	10 830 Kč
Středočeský kraj	6 210 Kč	7 253 Kč	11 143 Kč
Jihočeský kraj	6 232 Kč	7 178 Kč	11 076 Kč
Plzeňský kraj	6 169 Kč	7 255 Kč	11 254 Kč
Karlovarský kraj	6 028 Kč	7 085 Kč	10 803 Kč
Ústecký kraj	6 048 Kč	7 097 Kč	10 881 Kč
Liberecký kraj	6 195 Kč	7 178 Kč	11 018 Kč
Královehradecký kraj	6 240 Kč	7 217 Kč	11 111 Kč
Pardubický kraj	6 214 Kč	7 246 Kč	11 146 Kč
Kraj Vysočina	6 366 Kč	7 454 Kč	11 219 Kč
Jihomoravský kraj	6 227 Kč	7 224 Kč	11 058 Kč
Olomoucký kraj	6 162 Kč	7 134 Kč	10 906 Kč
Zlínský kraj	6 296 Kč	7 342 Kč	11 262 Kč
Moravskoslezský kraj	6 331 Kč	7 165 Kč	11 071 Kč

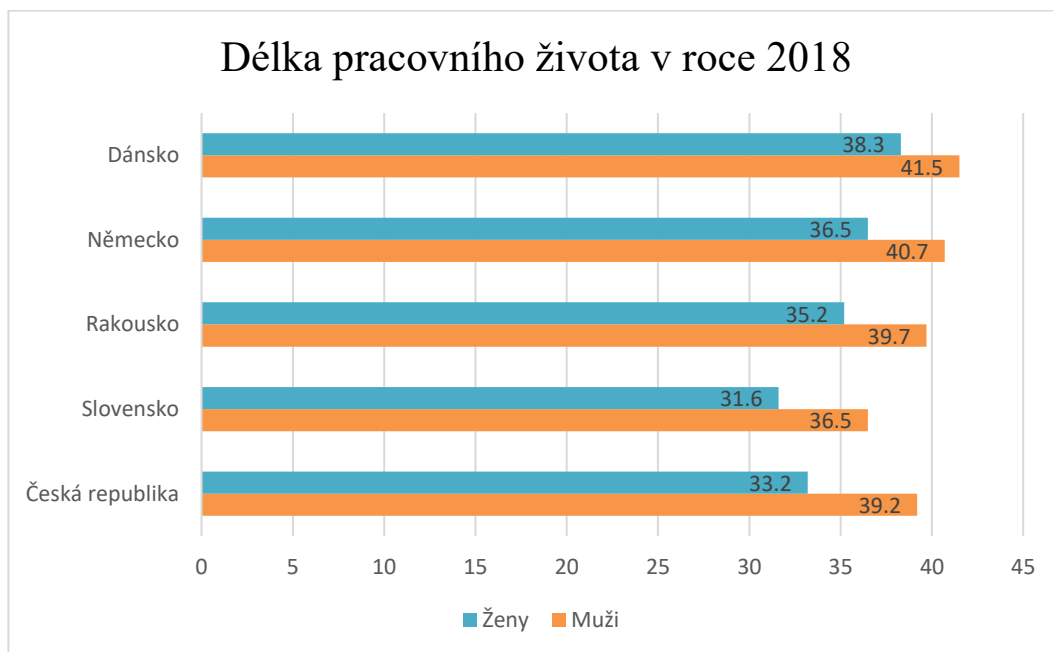
Vlastní zpracování podle:

<https://www.cssz.cz/documents/20143/99389/2018prumernavysesoloduchoduvokresechakrajichcr.pdf/eed74178-15b5-29da-c134-8d6853b3b6d5>

Mezi české důchody patří i invalidní důchod, který se dělí na tři stupně, a proto je v tabulce číslo 6 srovnána výše v jednotlivých krajích a opět je červenou barvou zvýrazněno pět krajů s nejvyšším průměrným invalidním důchodem. Po srovnání je překvapením, že hlavní město Praha nemá nejvyšší invalidní důchody. Invalidní důchod I. stupně je nejvyšší v Kraji Vysočina, a to s 6 366 Kč. Na druhém místě se nachází Moravskoslezský kraj s 6 331 Kč, dále pak Zlínský kraj s 6 296 Kč, Královehradecký kraj s 6 240 Kč a pátým krajem je kraj Jihočeský s 6 232 Kč. U II. stupně invalidního důchodu je umístění krajů na prvních příčkách jiné jak u I. stupně. Kraj Vysočina má opět nejvyšší důchod ze všech krajů, a to 7 454 Kč. Na druhém místě je pak Zlínský kraj s důchodem ve výši 7 342 Kč. V Plzeňském kraji je pro obyvatele invalidní důchod 7 255 Kč a ve Středočeském kraji 7 253 Kč. Pátým krajem s nejvyšším důchodem II. stupně je Pardubický kraj, 7 246 Kč. U III. stupně invalidního důchodu patří pět nejvyšších důchodů stejným krajům jako u II. stupně, ale jsou jinak uspořádané. Na prvním místě je pro změnu Zlínský kraj s 11 262 Kč. Následuje kraj Plzeňský

s 11 254 Kč, Kraj Vysočina s 11 219 Kč, Pardubický kraj s 11 146 Kč a pátým je kraj Středočeský s 11 143 Kč.

Graf 4: Délka pracovního života v roce 2018 ve vybraných státech Evropské unie v roce 2018

Vlastní zpracování podle: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Duration_of_working_life_-_statistics#Duration_of_working_life_changes_over_time:2000-2018

Eurostat porovnává evropské země podle předpokládaného času, který člověk aktivně stráví na pracovním trhu. K tomu slouží ukazatel „doba trvání pracovního života“ a ten odhaduje, jak dlouho bude osoba, které je v současnosti 15 let, aktivní na trhu práce během svého života pro danou zemi a rok. V Evropské unii je očekávaná délka pracovního života v průměru 36 let, což je 3 roky více než tomu bylo v roce 2000.⁶⁵ V grafu číslo 4 lze vidět, že doba trvání pracovního života ve vybraných státech se pohybuje od 31 do 42 let. Délka pracovního života je pro muže ve všech státech delší než pro ženy. Pro obě pohlaví je nejdelší doba aktivního života na trhu práce v Dánsku, a to 38,3 pro ženy a 41,5 pro muže. Nejkratší dobu pro obě pohlaví má Slovensko, ženy 31,6 a muži 36,5. Česká republika má aktivní dobu delší než Slovensko ale současně kratší než další tři státy.

⁶⁵ Srov. Revue pro sociální politiku a výzkum. *Eurostat: Průměrný Evropan má před sebou 36 let života v práci.* [online]. [cit. 23. 3. 2020].

Tabulka 7: Očekávaná délka pracovního života v roce 2000 a 2018 podle pohlaví

Rok / pohlaví	2000 /	2018 /	2000 /	2018 /	2000 /	2018/	2018 rozdíl
Země	celkem	celkem	muži	muži	ženy	ženy	muži - ženy
Česká republika	33,6	36,3	36,7	39,2	30,3	33,2	6
Slovensko	32,1	34,1	34,8	36,5	29,3	31,6	4,9
Rakousko	33,5	37,5	37,2	39,7	29,7	35,2	4,5
Německo	34,3	38,7	37,7	40,7	30,8	36,5	4,2
Dánsko	38,3	39,9	40,2	41,5	36,3	38,3	3,2

Vlastní zpracování podle: <https://socialnipolitika.eu/2018/11/eurostat-prumerny-evropan-ma-pred-sebou-36-let-zivota-v-praci/>

Jak se změnila očekávaná délka pracovního života od roku 2000 až po rok 2018 ukazuje tabulka číslo 7 a mezi zeměmi se liší. Z porovnávaných zemí je největší nárůst očekávané doby v průběhu času zaznamenán v Německu a Rakousku. V Rakousku vzrostla doba v celkovém počtu mužů a žen z 33,5 na 37,5 tedy o celé 4 roky. V Německu je vzrůst vyšší, protože doba se navýšila o 4,4 z původních 34,3 na 38,7. Nejnižší nárůst je zaznamenán v Dánsku, jelikož v roce 2000 strávili obyvatelé 38,3 let v práci a 39,9 v roce 2018, tedy o 1,6 let více. Doba České republiky vzrostla o 2,7 let a na Slovensku je zvýšení nižší, a to o 2 roky.

Při porovnání rozdílu mezi muži v očekávané délce pracovního života je nejvyšší rozdíl v Německu, kde se doba zvýšila o 3 roky, a to z původních 37,7 na 40,7. Stejně zvýšení o 2,5 let je zaznamenáno v České republice a Rakousku. V roce 2000 strávili muži v České republice 36,7 let a v roce 2018 už 39,2. V Rakousku byla v roce 2000 doba strávená v práci 37,2 a v roce 2018 39,7 let. Na Slovensku se doba zvýšila o 1,7 let a nejnižší nárůst má opět Dánsko, pouze 1,3 let.

U žen je délka aktivního pracovního života nižší než u mužů. Ovšem nejvyšší nárůst je opět v Rakousku a Německu. V Rakousku došlo během let ke zvýšení doby o 5,5 roku a v Německu dokonce o 5,7 let. V České republice chodily ženy do práce v roce 2000 po dobu 30,3 let a v roce 2018 už 33,2, tedy o 2,9 let více. Slovensko má opět nižší zvýšení doby než Česká republika, a to 2,3 roky. Dánsko má opět nejnižší zvýšení, a to pouze o 2 roky.

Celkový rozdíl délky pracovního života mezi muži a ženami v roce 2018 je nejvyšší u České republiky, a to 6 let. Na druhém místě je Slovensko (4,9 let), dále Rakousko (4,5 let)

a Německo (4,2 let). Nejnižší rozdíl je v Dánsku (3,2 let), stejně jako u předchozích srovnávání.

Na základě informací statistické důchodové ročenky, kterou vydává Česká správa sociálního zabezpečení je průměrná doba pobírání důchodu v roce 2018 v České republice 24,28 let. Ženy pobírají penzi průměrně 28,06 let a muži 19,26 let, tedy o 8,8 let roku déle. I přes sjednocení důchodového věku zůstane rozdíl v době pobírání důchodu mezi oběma pohlavími, a to z důvodu různé naději dožití, jelikož muži se dožívají průměrně 79,67 let a ženy 83,58 let. Tyto údaje se každým rokem minimálně navyšují.⁶⁶

⁶⁶ Srov. Česká správa sociálního zabezpečení. *Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018*. [online]. [cit. 23. 3. 2020].

6 Současné trendy penzijních systémů

Kapitola je věnována ukazatelům, které nějakým způsobem ovlivňují důchodové systémy a působí na jejich udržitelnost. Jelikož se důchodové systémy stávají stále více neudržitelnými a státy musí provádět důchodové reformy, je potřeba stávající systémy modifikovat. Každý ukazatel vypovídá o něčem jiném, ale jedno mají společné, za všemi jsou schovaní lidé a jejich příběhy.

6.1 Melbourne Mercer Pension Global Index

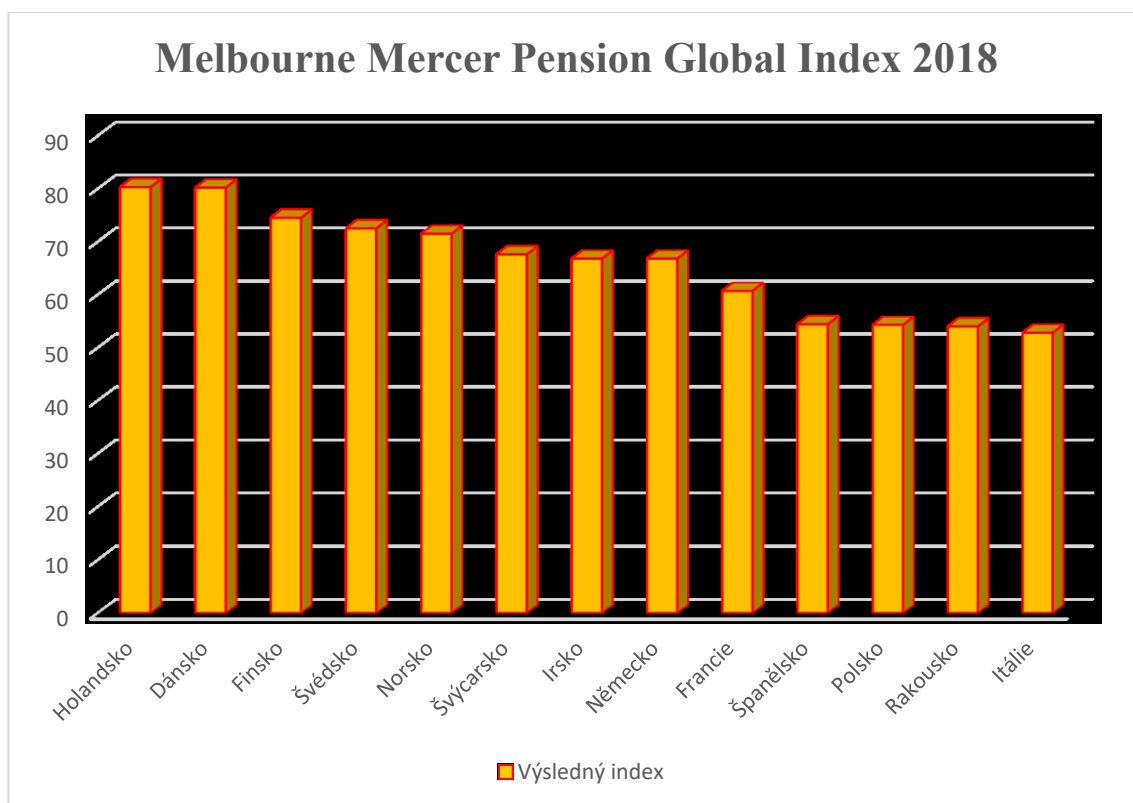
Důchodové systémy vyspělých zemí prochází neustálými změnami. Penzijní systémy vyspělých zemí světa musí na tyto změny reagovat. Životní úroveň důchodu je čím dál více každým rokem závislá na vlastních úsporách a investicích. Důchodový věk se každým rokem prodlužuje. Posiluje se vlastní odpovědnost občanů za životní úroveň v důchodu. Národní legislativa se přizpůsobuje finančním změnám a spoření v osobních penzijních plánech. Trendem ve světě je vícestupňový příjem v penzi, který se skládá ze státního důchodu, zaměstnaneckého systému, vlastních investic nebo příjmů z osobních penzijních fondů a mnoho dalších. Společnost Mercer každý rok sestavuje žebříček nejlépe postavených důchodů ve vybraných státech. Tyto státy jsou hodnoceny ve třech kategoriích:

- přiměřenost, kde se zohledňuje výše důchodu s ohledem na dosahovaný příjem a odvody na pojistném v produktivním životě, výsledný index ovlivňuje ze 40 %,
- udržitelnost, kde se hodnotí nastavení penzijního systému s ohledem na demografický vývoj v dané zemi, výsledný index ovlivňuje z 35 %,
- integrita, kde se hodnotí legislativní ochrana a správa penzijních aktiv, výsledný index ovlivňuje z 25 %.⁶⁷

Melbourne Global Pension Index, jak se toto hodnocení důchodů nazývá, může mít maximální hodnotu 100.

⁶⁷ Srov. Investujeme.cz. *Které důchodové systémy jsou nejlepší.* [online]. [cit. 17. 3. 2020].

Graf 5: Melbourne Pension Global Index 2018

Vlastní zpracování podle: <https://www.mercer.ca/en/our-thinking/mmgpi.html>

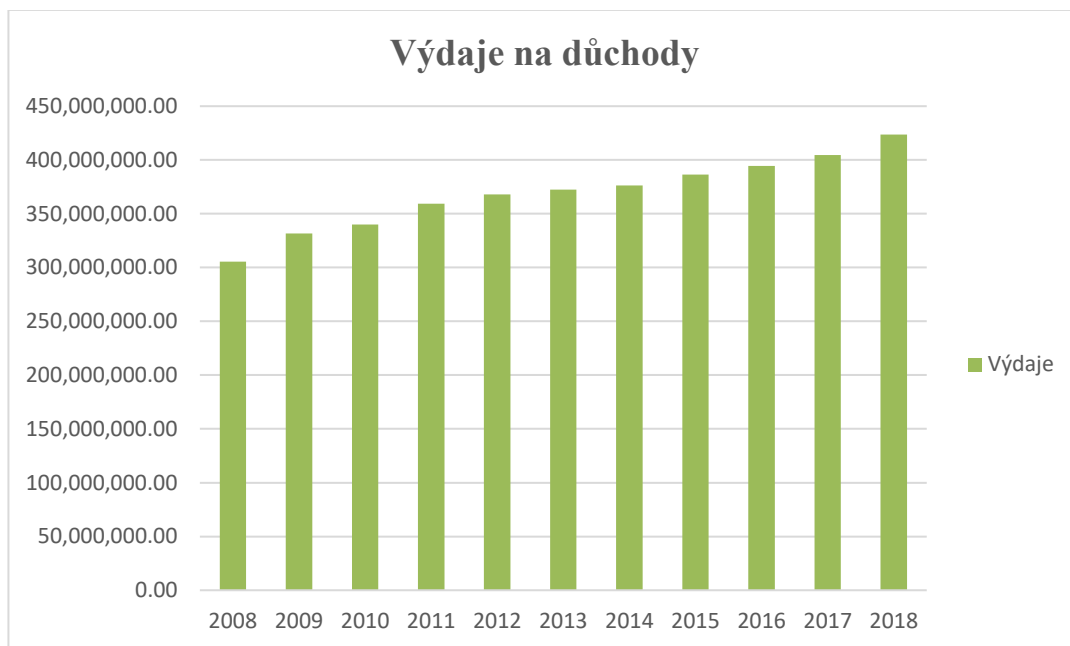
Údaje v grafu číslo 5 jsou z roku 2018 a je vidět, že na prvním místě se procentuálně umístilo Holandsko, které není v seznamu porovnávaných států Evropské unie v diplomové práci, ale těsně za ním se umístilo již zmiňované a porovnávané Dánsko s 80,2 %. S výsledným indexem kolem 70 % se umístily Skandinávské země. Index Německa, jehož důchodový systém je také srovnáván v práci, je stejný s Irskem (66,8 %). Lze vidět, že se mezi srovnávanými státy objevilo i Rakousko s 54 %. Slovensko a Česká republika nejsou zahrnuty v této statistice společnosti Mercer pravděpodobně kvůli nízkému indexu.

6.2 Státní rozpočet

Odhad příjmů a výdajů na zabezpečení chodu státu a jednotlivých výdajových programů tvoří státní rozpočet. Největší objem peněz odčerpávají důchody ze státního rozpočtu a jejich platby na starobní, invalidní a pozůstalostní důchody. Spolu se sociálními a nemocenskými dávkami se podílí celkem 40 %. Peníze jsou vypláceny z příjmů na důchodovém pojištění. Důchody závisí na míře zaměstnanosti, protože pokud je zaměstnanost vysoká, vybere se na důchody více, než jsou konečné výdaje státního rozpočtu. Také s růstem mezd se zvyšují

výdaje na dávky důchodového systému, které se od mezd odvíjí. Výdaje na důchody jsou uvedeny v přehledném grafu a údaje v něm jsou zpracovány z otevřených dat z České správy sociálního zabezpečení.

Graf 6: Výdaje na důchody v letech 2008-2018

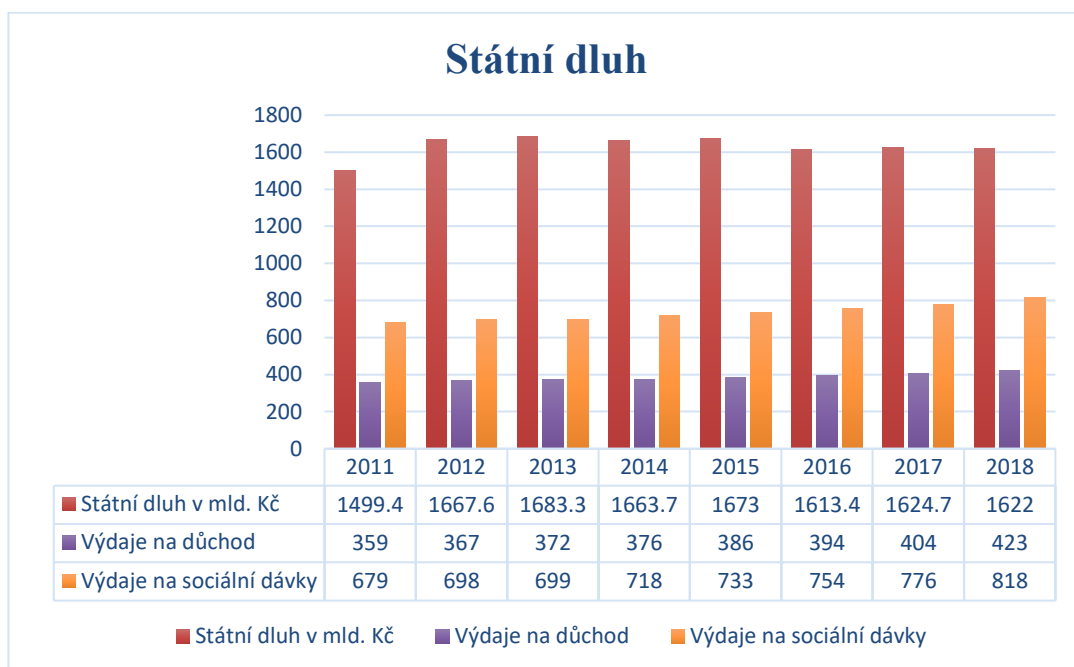
Vlastní zpracování podle: <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-vydaje-na-duchody-v-cr>

Miliardové penzijní výdaje na penze ukazuje graf číslo 6 a je v něm jasně vidět, jak tyto částky neustále rostou. V roce 2008 se výdaje pohybovaly okolo 305 miliard a o 10 let později v roce 2018 je výdajová částka až na 423 miliardách. Výdaje tedy vzrostly o zhruba 118 miliard během sedmi let. V letech 2008 až 2016 se výdaje držely pod úrovní 400 miliard. V roce 2017 stouply výdaje o 10 miliard oproti předchozímu roku a v roce 2018 došlo ke zvýšení o 19 miliard. V porovnávaných letech bylo nejnižší navýšení důchodových výdajů v letech 2013 a 2014, a to jenom kolem 4,5 miliardy. Do budoucna lze ovšem předpokládat, že částky neustále porostou.

U toho důvodu je potřeba zaměřit se také na státní dluh České republiky, který představuje veškeré závazky státu vůči věřitelům a dělí se na domácí a zahraniční dluh. Domácí dluh tvoří státní pokladniční poukázky, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu a další domácí instrumenty jako například přijaté krátkodobé zápůjčky a úvěry nebo státem vydané směnky aj. Zahraniční dluh se skládá ze střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů vydané na zahraničních trzích v cizích měnách, z přijatých úvěrů od

Evropské investiční banky nebo jiné mezinárodní instituce a ze směnek, které jsou vydané k úhradě členství v mezinárodních bankách.⁶⁸

Graf 7: Státní dluh v letech 2011-2018 v mld. Kč

Vlastní zpracování podle výše uvedeného a <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

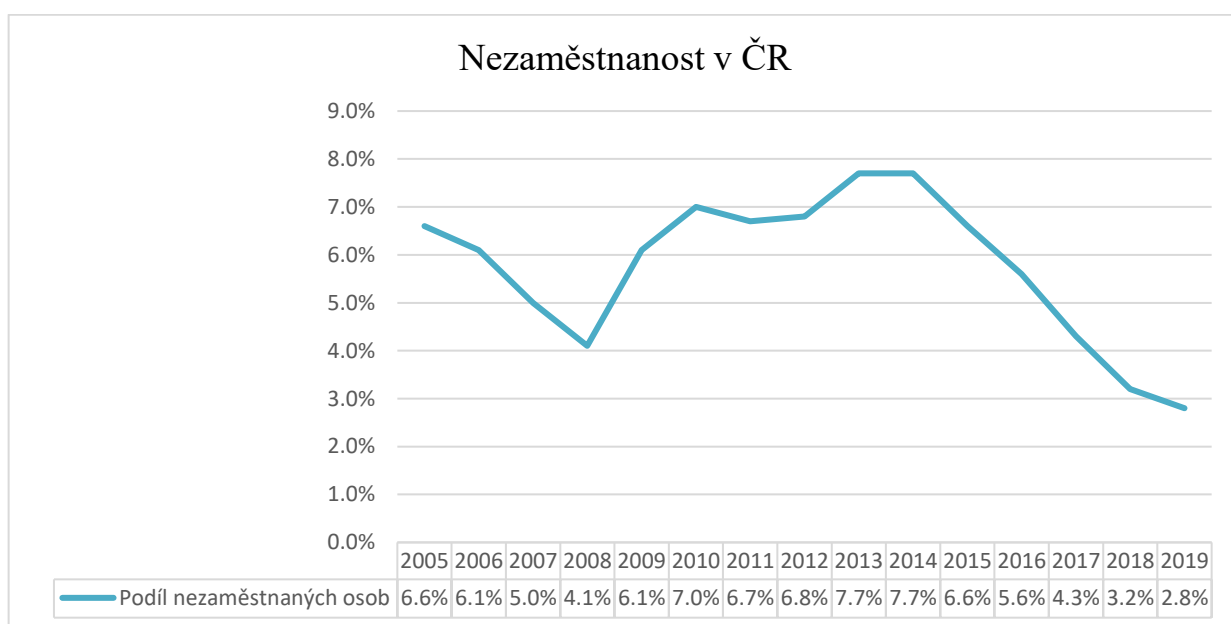
Pro lepší pochopení, kolik výdajů ze státních peněz zabírají důchody, jsou v grafu číslo 7 zobrazeny celkové výdaje na sociální dávky, které se vydávají ze státních peněz a zároveň kvůli srovnání důchodů s celkovou zadlužeností státu, je uvedeno, kolik výdajů spadá na důchody z celkových sociálních dávek. V grafu je vidět, že státní dluh se pohybuje v posledních letech zhruba na stejných číslech okolo 1 660 miliard korun. Zajímavý je rok 2018, kdy výdaje na sociální dávky zahrnovaly více jak polovinu státního dluhu. Státní dluh sice kolísá, ale výdaje na sociální dávky mají neustále zvyšující se charakter. Co se týče výdajů na důchody, tak ty zabírají vždy více jak polovinu celkových sociálních dávek a opět se neustále zvyšují. Tato zjištění jen potvrzují prognózy o tom, že penzistů neustále přibývá a důchody, které se navyšují o malé částky, musí vláda z něčeho financovat.

⁶⁸ Srov. Ministerstvo financí České republiky. *Definice a měření státního dluhu*. [online]. [cit. 17. 3. 2020].

6.3 Nezaměstnanost

Míra nezaměstnanosti se od roku 2013 označuje jako podíl nezaměstnaných osob, který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15-64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. Nahradil míru registrované zaměstnanosti, která poměřovala všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám.⁶⁹ V současné době je v České republice na nízké úrovni a jak bylo zmíněno výše, ovlivňuje státní rozpočet.

Graf 8: Podíl nezaměstnaných osob v České republice

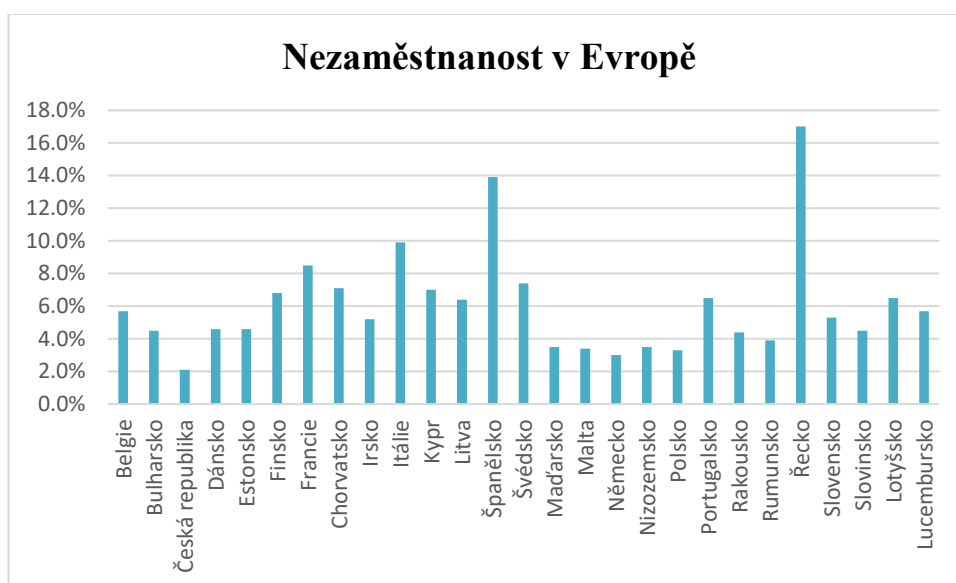

Vlastní zpracování podle: <https://www.mpsv.cz/web/cz/casove-rady-mn-a-pno>

K nízké nezaměstnanosti se musela naše země postupně vypracovat. Na začátku 90. let se celková míra pohybovala kolem 4 % a do roku 2000 narostla až na 9,3 %. Podle grafu číslo 8 nezaměstnanost v posledních letech kolísá. V roce 2005 do roku 2008 se snižovala až na 4,1 %. V dalších dvou letech povyrosla na 7 % a další rok poklesla na 6,7 %, ale dále docházelo ke zvyšování až na 7,7 %. V roce 2013 a 2014 nezaměstnanost stagnovala na 7,7 %. Od tohoto roku nezaměstnanost postupně klesala až na 2,8 % v roce 2019. Pro důchody je tento snižující trend, který si nezaměstnanost udržuje v posledních letech určitě výhodný, protože na důchody jsou vynakládány vysoké částky a je potřeba, aby co nejvíce lidí bylo zaměstnaných, aby mohli financovat výdaje na důchody.

⁶⁹ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti*. [online]. [cit. 20. 3. 2020].

Graf 9: Nezaměstnanost v Evropě v roce 2019

Zdroj: <http://www.vysokeskoly.com/aktualne-na-vs/nezamestnanost-v-cr-vyvoj-a-srovnani-s-ostatnim>

V zemích Evropské unie hledá práci v průměru 6,3 % obyvatel. Podle grafu číslo 9 má nejnižší nezaměstnanost právě Česká republika s 2,1 % a Německo se 3 %. Nejvyšší jsou na tom Řecko (17 %) a Španělsko (13,9 %).

V případě mladých osob do 25 let se hranice míry nezaměstnanosti pohybuje kolem 7 %. Pořád je na tom ale Česká republika lépe v porovnání s Itálií, Španělskem nebo Řeckem, kde je nezaměstnaných absolventů více než třetina populace. V celé Evropské unii se pak průměrná nezaměstnanost mladých lidí pohybuje kolem 14,3 % a od minulého roku klesla. Studenti mají problém po ukončení školy najít zaměstnání, proto je dobré hledat zaměstnání již při studiu.⁷⁰

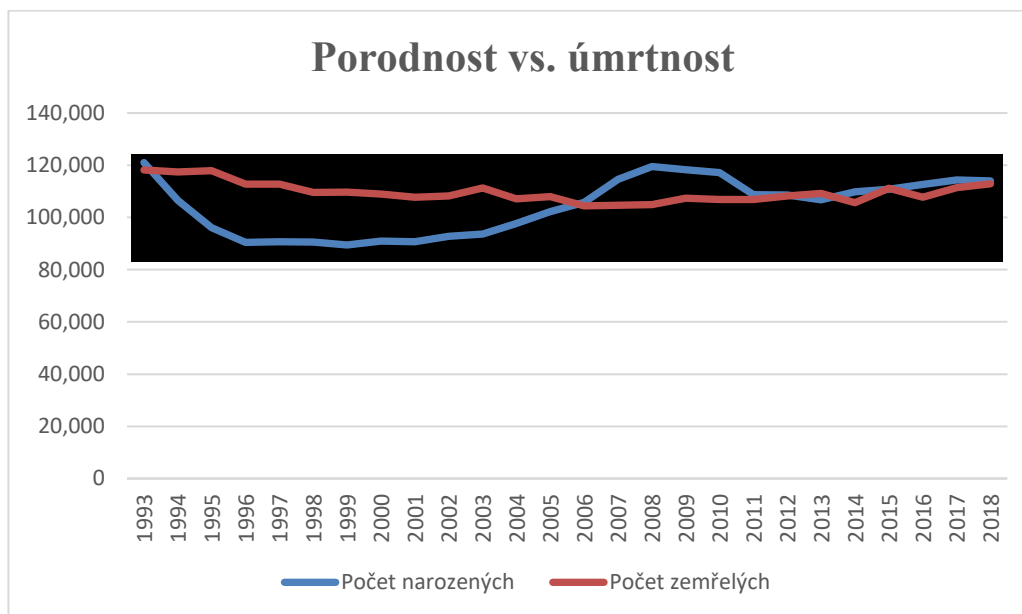
6.4 Porodnost

Vliv na státní rozpočet má také demografický trend stárnutí populace. Od druhé poloviny 20. století populace stárne poměrně rychlým tempem. Vyspělé země se potýkají se stárnutím populace, jelikož stoupá počet občanů starších 65 let. Podle odborníků k tomuto dochází kvůli změnám hodnot, ekonomickému růstu a individuální ekonomické nezávislosti, dále pak rozvoji zdravotnictví nebo delší době vzdělávání. Výsledkem je postupný pokles a stagnace

⁷⁰ Srov. Vysokeskoly.com. *Nezaměstnanost v ČR: vývoj a srovnání s ostatními státy*. [online]. [cit. 20. 3. 2020].

porodnosti a prodlužující se délka života. Česká republika patří k zemím Evropské unie, kde je tempo růstu naděje dožití a tempo stárnutí populace jedno z nejrychlejších.⁷¹

Graf 10: Srovnání porodnosti a úmrtnosti do roku 2018

Vlastní zpracování podle: <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-zive-narozeni-a-zemreli-v-ceske-republice>

Pro lepší srovnání údajů porodnosti jsou v grafu číslo 10 zahrnuty i údaje úmrtnosti, aby byl vidět rozdíl mezi těmito dvěma demografickými trendy. V letech 1993 až 1999 došlo k poklesu počtu narozených a současně klesala i úmrtnost. V roce 2006, jak je vidět na křivkách, byl počet zemřelých nejnižší během srovnávaných let. Počet narozených se zvyšoval až do roku 2008, kdy byl nejvyšší počet narozených, a to celkem 119 570. Naposled byl počet narozených nejvyšší v roce 1993, a to 121 025. Od roku 2011 je počet narozených a počet zemřelých zhruba stejný, jak lze vidět na křivkách, které se skoro prolínají. V roce 2018 se narodilo 114 036 lidí a zemřelo 112 920, rozdíl je pouze 1 116 lidí.

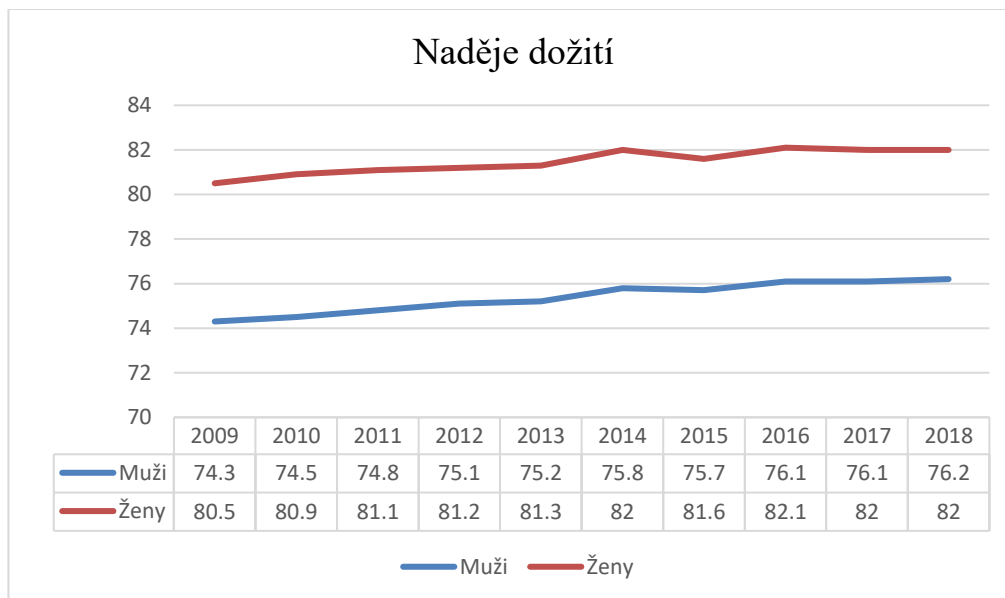
6.5 Naděje dožití

Ukazatel střední délky života neboli naděje dožití při narození ukazuje, kolik let má průměrně před sebou osoba, která se právě narodila. Při výpočtu se předpokládá, že úmrtnostní poměry zůstanou stejné jako v roce narození a že prožije život bez zdravotních

⁷¹ Srov. Aktuálně.cz. *Penze se mladým vzdaluje, krizi řeší celá EU. Česko však stárne rychleji než ostatní.* [online]. [cit. 20. 3. 2020].

omezení.⁷² Délka dožití se v České republice stále zvyšuje. Za posledních deset let se střední délka dožití zvýšila o více než dva roky, jak ukazuje graf číslo 11.

Graf 11: Naděje dožití v letech 2009-2018

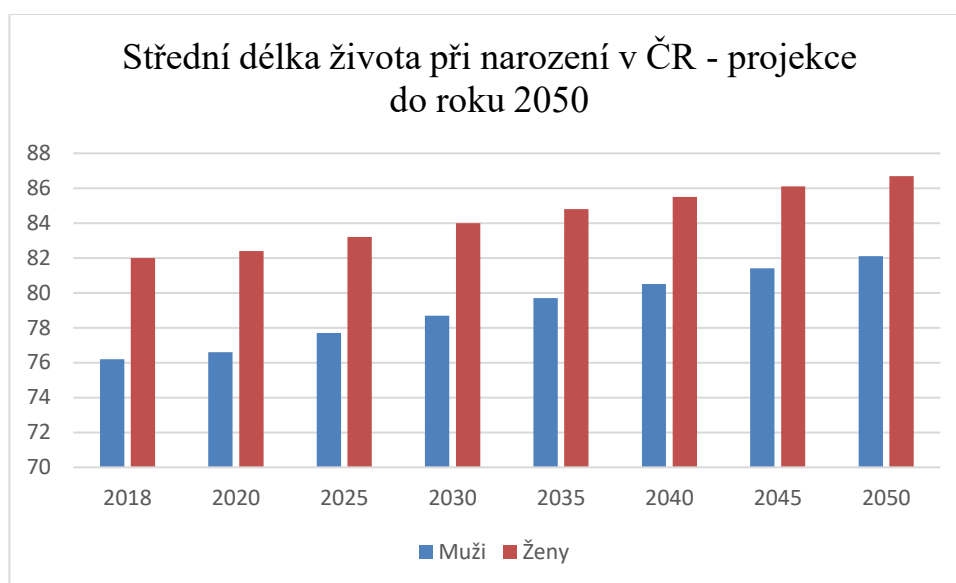
Vlastní zpracování podle: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Mezi lety 2009 a 2018 se podle statistiků střední délka života zvýšila u mužů o 1,9 a u žen o 1,5 roku. U mužů se naděje dožití neustále zvyšuje po pár měsících. U žen se projevuje v posledních letech spíše kolísající trend zvyšování střední délky života. Ovšem stále je vyšší jak u mužů. Šance na delší život se také odlišuje v jednotlivých krajích České republiky. Z regionálního pohledu podle statistických údajů z roku 2017-2018 by měli nejdéle žít muži v hlavním městě Praze. Mezi kraji jsou u mužů pozorovány velké rozdíly, naproti tomu u žen, u kterých je věk dožití ve všech krajích skoro stejný. Naděje žen je poměrně vyšší než u mužů, protože je tato skutečnost dána biologickými odlišnostmi v úmrtnostních poměrech.⁷³

⁷² Srov. Český statistický úřad. *Žijeme déle a zdravěji?*. [online]. [cit. 24. 3. 2020].

⁷³ Srov. Český statistický úřad. *Naděje dožití aneb kolik let se můžeme dožít v našem kraji?*. [online]. [cit. 24. 3. 2020].

Graf 12: Střední délka života při narození v ČR-projekce do roku 2050

Vlastní zpracování podle: https://www.khslbc.cz/wp-content/uploads/Strategicky_ramec_analyticka_studie_cast1.pdf

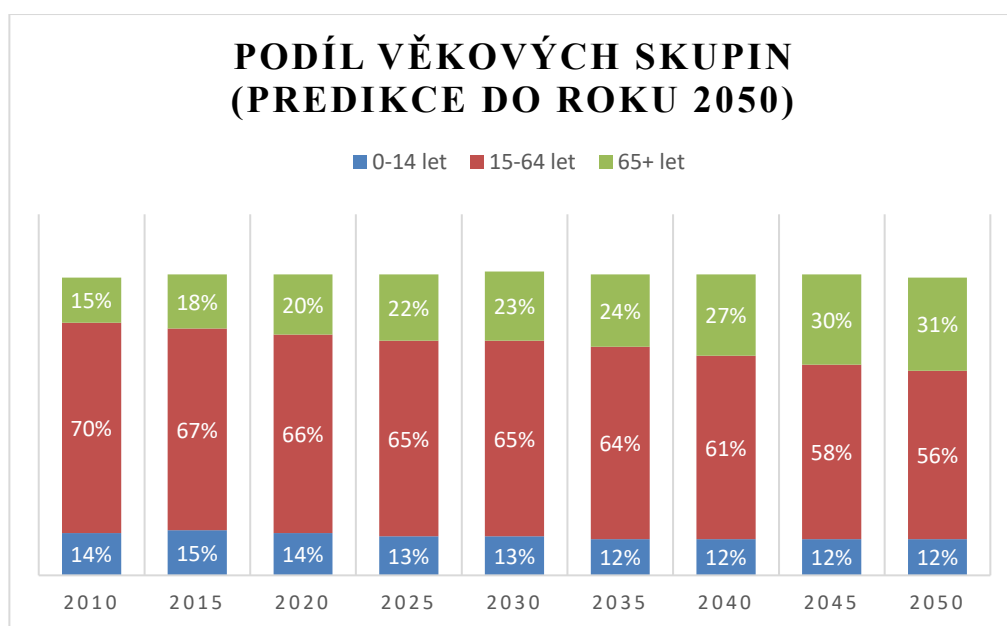
Podle grafu číslo 12, který znázorňuje demografickou projekci Českého statistického úřadu se střední délka života při narození bude zvyšovat a v roce 2050 by měla dosáhnout hodnoty 82,1 pro muže a pro ženy 86,7. Tento pozitivní vývoj musí být podpořen zvyšováním zdravotní gramotnosti a občané musí být odpovědní za své zdraví. Je nezbytné se střední délkou života prodlužovat i dobu života ve zdraví.

6.6 Struktura obyvatelstva

Ukazatel struktury obyvatelstva podle věku patří mezi základní demografické ukazatele. Je vyjádřen rozdělením celkového počtu obyvatel do jednotlivých nebo víceletých skupin. Věková struktura každé populace je výsledkem předcházejícího vývoje, kam se zahrnuje porodnost, úmrtnost a také migrace minulých let. Většina evropských zemí, včetně České republiky, má v současné době značně nepravidelnou věkovou strukturu, která odráží vliv událostí z průběhu celého 20. století. V důsledku dlouhodobé nízké porodnosti a rostoucí naděje dožití při narození dochází k demografickému stárnutí populace, a proto dochází ke změně zastoupení hlavních věkových skupin.⁷⁴

⁷⁴ Srov. Demografie. *Struktura obyvatelstva: pohlaví, věk*. [online]. [cit. 24. 3. 2020].

Graf 13: Podíl věkových skupin (predikce do roku 2050)

Vlastní zpracování podle: https://www.khslbc.cz/wp-content/uploads/Strategicky_ramec_analyticka_studie_cast1.pdf

Zastoupení populace se v průběhu let mění. Vliv na rozdílnost poměru mají biologické zákonitosti a také migrace. Graf číslo 13 ukazuje, jak by mohlo vypadat rozdělení věkových skupin v budoucích letech. Populace ve věkové skupině od 0-14 let by měla být zhruba stále početně stejná. Na druhé straně populace ve věku 15-64 let, tedy ta část obyvatel České republiky, která by měla nejvíce přispívat na důchodový systém, by se měla snižovat. Což je špatné z hlediska toho, že populace ve věku 65+ by se měla navyšovat, a to vede k otázkám, kde bude penzijní systém získávat finanční prostředky na důchody.

7 Návrhy a doporučení pro Českou republiku

Situace je taková, že populace stárne a prodlužuje se věk odchodu do důchodu, a jelikož peníze na důchody nejsou a v budoucnosti ani nebudou, není proto úplně snadné určit správný důchodový věk. Jedním z návrhů, jak zlepšit důchodový systém v České republice je ten, že by bylo vhodné, aby nejlépe nějaký odborník, specialista nebo lékař nestranně posoudil, zda daný člověk je schopen vykonávat svou práci, aby daná práce nebyla pro něj nebezpečná, pro jeho okolí a ohrožující na zdraví. Velký rozdíl je v práci, která je vykonávána v hluku, prachu nebo v nepřetržitém provozu, a v práci nebo profesi, která je vykonávána například jako vrátný, obvodní lékař apod. Proto by měl daný specialista správně vyhodnotit, zda určitý člověk může svou práci dělat i přes jeho věk. Jsou i případy, kdy člověk odejít do důchodu nechce, jelikož je mu to nabídnuto firmou, že může pokračovat ve své práci. Také je skupina lidí, kteří pracovat již nechtějí, chtějí již ve svém vysokém věku relaxovat, a proto můžou odejít do důchodu. Další variantou je stanovení systému, kterým by mohl zaměstnavatel posoudit, zda jeho zaměstnanec může pokračovat a správně vykonávat svou práci i napříč svému věku. Zároveň by posoudil, zda je pro zaměstnavatele stále přínosné zaměstnávat takového pracovníka a současně aby byla dodržena bezpečnost zaměstnance a veškeré zajištěné podmínky.

V případě, že by lidé v důchodovém věku stále pracovali, bylo by vhodné zavést pravidelné lékařské prohlídky, aby se zajistilo zkontrolování zdravotního stavu pro danou profesi. Tyto profese by mohly být nějakým způsobem vhodně vybrány, aby bylo možné je vykonávat i v pokročilejším věku, například úklidové práce, hlídač nebo dozor, další možnostmi jsou práce z domova nebo poloviční úvazky. Jde především o to, aby penzisté již ve svém věku nebyli plně zatěžováni, ale šetřeni a zároveň by stále přispívali do státního systému.

Další varianta pro zlepšení českého důchodového systému je ta, že stát by měl více podporovat mladé rodiny, aby byli motivováni mít alespoň dvě děti. Motivací by mohlo být například navýšení příspěvku pro mladé rodiny od dvou a více dětí nebo možnost poskytnutí bezúročných státních půjček na bydlení apod. Jelikož penzistů bude čím dál tím více, je potřeba je nahradit. Tím by se mohl stanovit jasný důchodový věk, aby i ti lidé, kterým se blíží odchod do důchodu, věděli, že v dovršení konkrétního věku opravdu odchází do důchodu. Dnešní situaci nenapomáhá trend, kdy mladí lidé po ukončení středoškolského studia neodcházejí do zaměstnání, jak tomu bylo dříve, ale pokračují dále ve studiu, čímž posouvají věk zakládání rodin, který se v současné době pohybuje okolo třiceti let. Proto by se měl stát na tyto mladé

lidi více zaměřit, dostat je brzy do práce, aby přispívali do státního systému a tím by tolik nestárnula populace.

Návrhem pro zlepšení finanční situace penzistů by mohlo být uzákonění dnešních dobrovolných příspěvků zaměstnavatelů na důchodové spoření. To by znamenalo, že by zaměstnavatel povinně přispíval měsíčně určitou částku například 500 Kč na důchodové spoření zaměstnance, přičemž by zaměstnanec neměl k těmto financím přístup až do dovršení 65. roku. V případě odchodu ze zaměstnání by se tato povinnost převedla na nového zaměstnavatele.

Jako řešení chybějících financí na důchody by se mohlo nastavit, že by lidem v důchodovém věku nebo lidem nad 65 let přispívaly státní pojišťovny 10 % z průměrné mzdy v České republice, což by v současné době vycházelo zhruba na 3 000 Kč. Dalším řešením je, že by se danilo určitým procentem finanční plnění podílu neboli dividendy bank na důchody. Řešení by také bylo zvýšení sociálního pojištění z daně příjmů fyzických osob z nynějších 6,5 % například na 8 %. Toto by ovšem bylo velice nepopulární mezi veřejností.

Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala problematikou důchodového zabezpečení, které je v současné době jedno z nejvíce diskutovaných témat. Vzhledem ke stanovenému rozsahu práce jsem zvolila ty nejvýznamnější informace o důchodových systémech, jelikož je tato oblast velice rozsáhlá. Pro srovnání penzijních systémů Evropské unie jsem vybrala pět států, a to Českou republiku, jako naši mateřskou zemi a porovnávala jsem s penzijními systémy na Slovensku, v Německu, Rakousku a Dánsku. Zvolila jsem tři naše sousední státy, Slovensko, Rakousko a Německo, jelikož je dobré vědět, jak se české penzijní systémy od nich odlišují, a navíc jsou České republice blízké, co se týče historického a geografického pohledu. Nicméně Německo jsem zvolila především z toho důvodu, že je na něm Česká republika ekonomicky závislá a Slovensko jsem zařadila do diplomové práce především proto, že má s Českou republikou společnou historii. Dánsko jsem vybrala, protože je všeobecně považováno jako nejlepší země s nejlépe nastavenými penzijními systémy.

Při zpracování diplomové práce byly k dispozici údaje z roku 2020, kdy docházelo k celosvětové pandemii, která začala ovlivňovat celosvětovou ekonomiku, ale lze těžko předpokládat, co tato pandemie způsobí, poněvadž vláda České republiky se rozhodla ke kroku deficitního schodku, než bylo původně plánováno, přičemž výše důchodu, valorizace důchodu a s tím spojené dříve nastolené plány mohou projít velkými změnami. Nastartovat ekonomiku, v níž důchody zaujímají procentuálně velkou část, bude rozhodně obtížné.

Cílem diplomové práce bylo posoudit důchodové systémy ve vybraných zemích Evropské unie, vzájemně porovnat tyto systémy, srovnat se zadlužeností České republiky a nastínit návrhy pro zlepšení. Teoretické poznatky důchodového systému v České republice byly vymezeny v první části práce. Penzijní systémy všech vybraných států byly posouzeny a porovnány podle zvolených kritérií. U sledovaných zemí jsem srovnávala pilířové uspořádání penzijních systémů, které jsou ve všech vybraných státech postaveny na třech pilířích kromě České republiky, která má pouze dva pilíře. První pilíř je ve všech srovnávaných zemích postaven na principu povinnosti pro všechny občany dané země. Druhý pilíř je u všech zemí jako zaměstnanecké penzijní pojištění a u třetího pilíře jde už o doplňkový a soukromý druh přípojištění. Oba dva pilíře jsou založeny na principu dobrovolnosti. Česká republika spojila druhý a třetí pilíř do jednoho třetího pilíře. Dalším srovnávaným ukazatelem byl věk odchodu do důchodu, který se v současné době ve vybraných státech pohybuje od 62 let do 65 let. Věková hranice pro muže i ženy je ve všech státech stanovena stejně kromě Rakouska, kde ženy odchází do důchodu o pět let dříve než

muži. Nicméně tato hranice se plánuje ve všech zvolených zemích navyšovat, a to od 65 let až do 68 let a sjednotit důchodový věk pro obě pohlaví. Od tohoto se odvíjí celková délka pracovního života, která je nejdelší v Dánsku a nejkratší na Slovensku a celkově se ve všech srovnávaných zemích pohybuje od 30 do 42 let.

Při komparaci jsem se zaměřila i konkrétně na Českou republiku, u které se průměrná výše důchodu každým rokem navyšuje, ale stále je v porovnání s vybranými státy na tom nejhůře. Nad průměrem Evropské unie je pouze Rakousko a Slovensko. Nejvyšší zastoupení penzistů je v České republice ve čtyřech krajích, a to v Jihomoravském, Středočeském, Moravskoslezském kraji a v hlavním městě Praha. Stejně tak, jsem srovnávala v jednotlivých krajích výši starobního, vdovského, vdoveckého, sirotčího důchodu a třístupňového invalidního důchodu. Rozdíly ve vyplácených důchodech se mezi kraji příliš neliší.

Penzijní systémy ovlivňuje spousta ukazatelů a současných trendů. Společnost Mercer každý rok sestavuje žebříček nejlépe postavených důchodů ve vybraných státech a hodnotí je podle třech kritérií. Ze států, které jsou srovnávané v diplomové práci, se umístilo na prvním místě Dánsko, a celkově je podle této společnosti Dánsko považováno jako druhý nejlepší stát s penzijními systémy. Jelikož počty penzistů se neustále zvyšují a výdaje na důchody stále rostou, tak tyto výdaje zaujímají stále vyšší částku v celkovém státním dluhu. Proto jsem v práci ukázala, jak rostou tyto výdaje na důchody každým rokem a při srovnání se státním dluhem jsem zjistila, že výdaje na sociální dávky tvoří velkou část státního dluhu. Z těchto sociálních dávek je více jak polovina odváděna na výplatu důchodů. Starobní důchody ovšem představují dvě třetiny vyplácených důchodů a ostatní důchody tvoří zbytek výdajů na důchody. Velký vliv na státní rozpočet má podíl nezaměstnaných osob, dříve označováno jako míra nezaměstnanosti. Nezaměstnanost je v posledních letech v České republice na nízké úrovni a v Evropě se řadí mezi nejlepší státy, ovšem jak už jsem zmiňovala výše, tak na základě pandemie v roce 2020 je velká pravděpodobnost, že se tento nízký trend neudrží. Dalším ukazatelem, který má vliv na státní rozpočet je demografický trend stárnutí populace. V České republice populace stárne poměrně rychlým tempem, klesá a stagnuje porodnost a prodlužuje se délka života. Podle predikce se bude v budoucnu neustále navyšovat počet lidí nad 65 let v porovnání s celkovým počtem obyvatelstva.

Je nutno dodat, že každý stát má svůj unikátní penzijní systém, který je postaven na základě historických, demografických a ekonomických poznatků dané země a sedí dané mentalitě občanů. Proto daný penzijní systém funguje v dané konkrétní zemi, ale nefungoval by v jiném státě za daných podmínek.

Na základě získaných poznatků během psaní diplomové práce jsem v poslední části uvedla návrhy a doporučení pro Českou republiku. Navrhla jsem následující úpravy: posouzení zdravotního stavu penzisty, a to lékařem, specialistou, odborníkem nebo přímo jeho zaměstnavatelem, zda může dále vykonávat zaměstnání, pravidelné lékařské prohlídky v případě pokračování v zaměstnání i v důchodovém věku, dále vládní podpora mladých rodin, dřívější nástup mladých lidí do zaměstnání, uzákonění příspěvků na důchody například ze státních pojišťoven, bank nebo příspěvků zaměstnavatelů na důchodové spoření, navýšení odvodů sociálního pojištění z daně z příjmů fyzických osob.

Problematika důchodových systémů je velice obsáhlé téma, a proto není možné shrnout všechny informace do detailů do jedné diplomové práce a zahrnout všechny státy Evropské unie, proto doufám, že jsem k tomuto tématu alespoň přispěla svými myšlenkami a také doufám, že tato diplomová práce bude užitečným zdrojem informací pro čtenáře.

Seznam použité literatury

- [1] Aktuálně.cz. *Penze se mladým vzdaluje, krizi řeší celá EU. Česko však stárne rychleji než ostatní.* [online]. [cit. 20. 3. 2020]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/v-petasedesati-i-pozdeji-v-kolik-letech-se-ve-svete-chodi-do/r~f1fb970cc5a411e98aa4ac1f6b220ee8/v~sl:066cf6628700284e95fa000118594f72/>
- [2] AUSTRIA. *Pension Projections 2004 – 2050.* [online]. [cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication7016_en.pdf
- [3] BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy).* Praha: Česká národní banka, Sekce měnová, 2000, 62 s.
- [4] Bundesministerium für Arbeit und Soziales. *Rentenberechnung.* [online]. [cit. 4. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.bmas.de/DE/Themen/Rente/Gesetzliche-Rentenversicherung/Rentenberechnung/rentenberechnung-art.html>
- [5] Česká správa sociálního zabezpečení. *Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018.* [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/duchodova-statistika>
- [6] Český statistický úřad. *Naděje dožití aneb kolik let se můžeme dožít v našem kraji?.* [online]. [cit. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xu/nadeje-dozeni-aneb-kolika-let-se-muzeme-dojit-v-nasem-kraji>
- [7] Český statistický úřad. *Žijeme déle a zdravěji?.* [online]. [cit. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a7>
- [8] Demografie. *Struktura obyvatelstva: pohlaví, věk.* [online]. [cit. 24. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_pohlavivek
- [9] Feminismus.cz. *Penzijní systém v Dánsku.* [online]. [cit. 10. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.feminismus.cz/cz/clanky/penzijni-system-v-dansku>
- [10] Finance.cz. *Důchodový systém v Rakousku.* [online]. [cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/329063-duchodovy-system-v-rakousku/>

- [11] HOLUB, Martin a Milan ŠLAPÁK. *Analýza české veřejné správy v „okolí“ českého penzijního systému: rodinná politika, zdravotní péče, dlouhodobá péče, bydlení, nezaměstnanost a sociální podpora, jejich propojení s důchodovým systémem*. Praha: VÚPSV, 2017. ISBN 978-80-7416-248-0.
- [12] HOLUB, Martin a Milan ŠLAPÁK. *Minimální podmínky pro nárok na starobní důchod*. Praha: VÚPSV, 2015. ISBN 978-80-7416-221-3.
- [13] Investujeme.cz. *Důchodové podmínky v Německu* [online]. [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/duchodove-podminky-v-nemecku/>
- [14] Investujeme.cz. *Které důchodové systémy jsou nejlepší*. [online]. [cit. 10. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/ktere-duchodove-systemy-jsou-nejlepsi/>
- [15] Investujeme.cz. *Rakouské penze aneb Bez práce nejsou koláče*. [online]. [cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/rakouske-penze-aneb-bez-prace-nejsou-kolace/>
- [16] Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/slovensky-duchodovy-system-v-kostce/>
- [17] Just landed. *Pensions: Types of pension schemes in Denmark*. [online]. [cit. 10. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.justlanded.com/english/Denmark/Denmark-Guide/Jobs/Pensions>
- [18] KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 568 s. ISBN 978-80-7478-921-2.
- [19] Měšec.cz. *Porovnání výpočtu důchodu v ČR a v Rakousku*. [online]. [cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/porovnani-vypoctu-duchodu-v-cr-a-v-rakousku/>
- [20] Ministerstvo financí České republiky. *Definice a měření státního dluhu*. [online]. [cit. 17. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/definice-a-mereni>
- [21] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti*. [online]. [cit. 20. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/upozorneni-na-zmenu-metodiky>

- [22] MPSVR. *I. pilier – dôchodkové poistenie* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/i-pilier-dochodkove-poistenie/>
- [23] MSPVR. *II. pilier - starobné dôchodkové sporenie* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/>
- [24] MSPVR. *III. pilier - doplnkové dôchodkové sporenie* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplncove-dochodkove-sporenie/>
- [25] MPSVR. *Dôchodkové správcovské spoločnosti* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/dochodkove-spravcovske-spolocnosti.html>
- [26] MPSVR. *Dôchodkový vek* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/dochodkovy-vek/>
- [27] Pension funds online. *Pension System In Austria*. [online]. [cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/austria/27>
- [28] Pension funds online. *Pension system in Germany* [online]. [cit. 4. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/germany>
- [29] *Redukční hranice – vyměřovací základ* [online]. [cit. 16. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.duchody-duchodci.cz/osobni-vymerovaci-zaklad.php>
- [30] Revue pro sociální politiku a výzkum. *Eurostat: Průměrný Evropan má před sebou 36 let života v práci*. [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2018/11/eurostat-prumerny-evropan-ma-pred-sebou-36-let-zivota-v-praci/>
- [31] RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice*. Olomouc: ANAG, 2013. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.

- [32] Social Security and Pension Reform in the United States: Lessons From Europe. *An Introduction to the Danish Pension System*. [online]. [cit. 10. 3. 2020]. Dostupné z: http://webarchive.urban.org/PublicationImages/900478/900478_eu_event_denmark.pdf
- [33] Sociálna poisťovňa. *Dôchodkové poistenie - základná charakteristika* [online]. [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/dochodkove-poistenie-qcg/48006s>
- [34] ŠLAPÁK, Milan. Old-age pension entitlement with respect to the minimum insurance period [online]. [cit. 20. 4. 2020]. In: *Proceedings of the 21th International Conference. Theoretical and Practical Aspects of Public Finance*, University of Economics, Praha, 2016. Dostupné z: <https://kvf.vse.cz/wp-content/uploads/page/158/TPAVF-2016.pdf>
- [35] JAHODA. Robert. Analýza některých dílčích aspektů přechodu penzijního systému směrem k NDC [online]. [cit. 20. 4. 2020]. In: *The XIth international conference. Theoretical and Practical Aspects of Public Finance*, University of Economics, Prague, 2006. Dostupné z: <https://kvf.vse.cz/wp-content/uploads/page/158/TPAPF-2006-Book-of-Abstracts.pdf>
- [36] Tn.cz. *Čeští důchodci jsou v Evropě chudí příbuzní! Nejlip si žijí v Lucembursku*. [online]. [cit. 16. 3. 2020]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/cesti-duchodci-jsou-v-evrope-chudi-pribuzni-nejlip-se-maji-v-lucembursku.html>
- [37] Vláda.cz. *Penzijní reformy od Chile po středovýchodní Evropu*. Úřad vlády – odbor analýz a informací [online]. [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Penzijni-reformy.pdf>
- [38] Vysokeskoly.com. *Nezaměstnanost v ČR: vývoj a srovnání s ostatními státy*. [online]. [cit. 20. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.vysokeskoly.com/aktualne-na-vs/nezamestnanost-v-cr-vyvoj-a-srovnani-s-ostatnim>
- [39] University of Berne. *Pension in Austria*. [online]. [cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.cccp.uni-koeln.de/fileadmin/wiso_fak/wisosoz/pdf/REBECA/Austria_Pension_eng.pdf
- [40] *Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj* [online]. [cit. 16. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.komora.cz/files/uploads/2019/06/ma_ALBSBCLD4MQD.pdf

Legislativa

[41] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

[42] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

[43] Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

[44] Zákon č. 589/1992 Sb., zákon České národní rady o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Seznam tabulek

Tabulka 1: Sazby důchodového pojištění z vyměřovacího základu v %.....	26
Tabulka 2: Výše státního příspěvku.....	32
Tabulka 3: Srovnání důchodových pilířů ve vybraných státech.....	47
Tabulka 4: Odchod do důchodu ve vybraných státech	48
Tabulka 5: Průměrná výše důchodů v krajích v roce 2018.....	53
Tabulka 6: Průměrná výše invalidního důchodu v krajích v roce 2018	54
Tabulka 7: Očekávaná délka pracovního života v roce 2000 a 2018 podle pohlaví	56

Seznam grafů

Graf 1: Průměrná výše důchodu v České republice.....	49
Graf 2: Důchody v Evropě v %	51
Graf 3: Počet důchodců v krajích České republiky	52
Graf 4: Délka pracovního života v roce 2018 ve vybraných státech Evropské unie v roce 2018	55
Graf 5: Melbourne Pension Global Index 2018.....	59
Graf 6: Výdaje na důchody v letech 2008-2018	60
Graf 7: Státní dluh v letech 2011-2018 v mld. Kč.....	61
Graf 8: Podíl nezaměstnaných osob v České republice	62
Graf 9: Nezaměstnanost v Evropě v roce 2019	63
Graf 10: Srovnání porodnosti a úmrtnosti do roku 2018	64
Graf 11: Naděje dožití v letech 2009-2018.....	65
Graf 12: Střední délka života při narození v ČR-projekce do roku 2050	66
Graf 13: Podíl věkových skupin (predikce do roku 2050).....	67

Anotace

Příjmení a jméno autora:	Bc. Kratochvílová Lucie
Instituce:	Moravská vysoká škola Olomouc
Název práce v českém jazyce:	Srovnání penzijních systémů ve vybraných zemích EU
Název práce v anglickém jazyce:	Comparison of Pension Systems in the Selected EU countries
Vedoucí práce:	Ing. Eva Jílková, Ph.D.
Počet stran:	81
Počet příloh:	0
Rok obhajoby:	2020
Klíčová slova v českém jazyce:	penzijní systémy, důchodové pilíře, důchodci, Česká republika, státy Evropské unie
Klíčová slova v anglickém jazyce:	pension systems, pension pillars, retired person, Czech Republic, States of European Union

Cílem diplomové práce je posoudit důchodové systémy ve vybraných zemích Evropské unie, vzájemně porovnat tyto systémy, srovnat se zadlužeností České republiky a nastínit návrhy pro zlepšení. V první kapitole je vymezeno sociální zabezpečení v sociálním systému společnosti. Ve druhé kapitole jsou klasifikovány penzijní systémy. Ve třetí kapitole je popsán důchodový systém České republiky. Ve čtvrté kapitole jsou popsány penzijní systémy vybraných států Evropské unie. V páté kapitole jsou srovnány penzijní systémy vybraných států. V šesté kapitole jsou ukázány ukazatele, které ovlivňují penzijní systémy. V sedmé kapitole jsou dány návrhy a doporučení pro Českou republiku.

The aim of diploma thesis is evaluate pension systems in selected countries of European Union, compare these systems with each other, compare with the indebtedness of the Czech Republic and outline suggestions for improvement. In the first chapter, social security is defined in the social system of society. In the second chapter, pension systems are classified.

In the third chapter, the pension system of the Czech Republic is described. In the fourth chapter, the pension systems of selected states of the European Union are described. In the fifth chapter, the pension systems of selected countries are compared. In the sixth chapter, indicators that affect pension systems are shown. In the seventh chapter, suggestions and recommendations for the Czech Republic are given.